Uchwała Nr XXXI/183/13
Rady Miasta Dynów z dnia 25 marca 2013 roku

w sprawie uchwalenia aktualizacji „Programu ochrony środowiska dla Gminy Miejskiej Dynów na lata 2012-2015 z uwzględnieniem lat 2016 – 2019”.

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j. Dz. U. z 2001 r. Nr 142, poz. 1591 j.t.), art. 18 ust. 1 w związku z art. 17 ust. 1 ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (t.j. Dz. U. z 2008 r. Nr 25, poz. 150 ze zm.) po uzyskaniu pozytywnej opinii Zarządu Powiatu w Rzeszowie wyrażonej w Uchwale nr 100/683/12 z dnia 19.11.2012 r. Rada Miasta Dynowa uchwala, co następuje:

§ 1

Uchwala się aktualizację „Programu ochrony środowiska dla Gminy Miejskiej Dynów na lata 2012-2015 z uwzględnieniem lat 2016 – 2019”, stanowiącą załącznik nr 1 do niniejszej uchwały.

§ 2

Wykonanie uchwały powierza się Burmistrzowi Miasta Dynów.

§ 3

Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

Załącznik
do Uchwały Nr XXXI/183/13
Rady Miasta Dynów
z dnia 25 marca 2013 roku

BURMISTRZ MIASTA DYNOWA

PROGRAM
OCHRONY ŚRODOWISKA
dla
GMINY MIEJSKIEJ DYNÓW

na lata 2012 – 2015 z uwzględnieniem lat 2016 - 2019

Dynów, 2012 rok

SPIS TREŚCI

1. Wstęp....4
2. Charakterystyka Gminy Miejskiej Dynów....7
2.1. Położenie geograficzne....7
2.2. Przestrzeń społeczno-gospodarcza....8
2.2.1. Stan i struktura ludności....9
2.2.2. Stan zasobów mieszkaniowych....11
2.2.3. Szkolnictwo, oświata i wychowanie....12
2.2.4. Ochrona zdrowia i opieka społeczna....13
2.2.5. Gospodarka....14
2.2.6. Rolnictwo....17
2.2.7. Komunikacja....19
2.2.8. Działalność kulturalna i sportowa....21
2.2.9. Turystyka i rekreacja....22
2.2.10. Dziedzictwo kulturowe....24
2.3. Systemy infrastruktury technicznej i gospodarki komunalnej....27
2.3.1. Gospodarka wodno-ściekowa....27
2.3.2. Gazownictwo....29
2.3.3. Elektroenergetyka....29
2.3.4. Gospodarka odpadami....30
2.4. Środowisko przyrodnicze....31
2.4.1. Budowa geologiczna i rzeźba terenu....31
2.4.2. Wody podziemne i powierzchniowe....32
2.4.3. Warunki klimatyczne....33
2.4.4. Gleby....34
2.4.5. Bogactwa naturalne....34
2.4.6. Szata roślinna....34
2.4.7. Lasy....36
2.4.8. Świat zwierzęcy....37
2.4.9. Zasoby przyrody objęte ochroną prawną....38
3. Zagrożenia środowiskowe....40
3.1. Zanieczyszczenia gleb, wód i lasów....40
3.2. Zanieczyszczenia powietrza....48
3.3. Hałas....53

3.4. Promieniowanie elektromagnetyczne.....54
3.5. Nadzwyczajne zagrożenia środowiska.....55
4. Cele i priorytety dla ochrony środowiska.....59
4.1. Cele wynikające z przepisów szczególnych i norm prawa lokalnego.....59
4.2. Priorytety dla ochrony środowiska.....60
4.2.1. Ochrona wód i efektywne wykorzystanie zasobów wodnych.....60
4.2.2. Przeciwdziałanie zagrożeniom środowiska.....60
4.2.3. Gospodarka odpadami.....60
4.2.4. Pozyskiwanie energii ze źródeł odnawialnych.....61
4.2.5. Ochrona różnorodności biologicznej i krajobrazu oraz zrównoważony rozwój lasów.....61
4.2.6. Ochrona powietrza atmosferycznego, klimatu i warstwy ozonowej.....61
4.2.7. Ochrona powierzchni ziemi.....62
4.2.8. Ochrona przed hałasem i promieniowaniem elektromagnetycznym.....62
4.2.9. Ochrona zasobów kopalin.....62
5. Wieloletni program inwestycyjny wraz z kosztami realizacji programu oraz źródła jego finansowania na lata 2012-2019.....63
5.1. Wieloletni program inwestycyjny wraz z kosztami realizacji programu.....63
5.2. Możliwe źródła finansowania programu.....67
6. Zarządzanie programem.....71
6.1. Instrumenty realizacji programu.....71
6.1.1. Instrumenty prawne.....71
6.1.2. Instrumenty ekonomiczne.....74
6.1.3. Instrumenty organizacyjne.....76
6.1.4. Instrumenty edukacyjno-informacyjne.....78
6.2. Kontrola realizacji programu.....79
Spis wykresów i tabel.....81
Literatura.....82

1. WSTĘP

Ustawa *Prawo ochrony środowiska*, stanowi, iż w celu stworzenia warunków niezbędnych do realizacji ochrony środowiska tworzona jest polityka ekologiczna państwa. Realizacja polityki ekologicznej odbywa się nie tylko na poziomie krajowym, ale przede wszystkim wojewódzkim, powiatowym i gminnym. W celu realizacji polityki ekologicznej państwa, zarządy województwa, powiatów i gmin sporządzają swoje programy ochrony środowiska uwzględniając w nich cele ekologiczne, priorytety ekologiczne, rodzaj i harmonogram działań proekologicznych oraz środki niezbędne do osiągnięcia ustalonych celów.

Polityka ekologiczna winna się rządzić pewnymi zasadami, a wśród nich wiodącą, czyli zasadą zrównoważonego rozwoju. Nadrzędnym celem Programu jest wdrożenie polityki ekologicznej państwa na obszarze województwa podkarpackiego, powiatu rzeszowskiego oraz Gminy Miejskiej Dynów. Strategiczny cel polityki ekologicznej państwa zawarty został w dokumencie „Polityka ekologiczna państwa w latach 2009-2012 z perspektywą do roku 2016" i jest to „Zapewnienie bezpieczeństwa ekologicznego kraju (mieszkańców, zasobów przyrodniczych i infrastruktury społecznej) i tworzenie podstaw do zrównoważonego rozwoju społeczno-gospodarczego".

Cel nadrzędny realizowany będzie poprzez działania inwestycyjne i organizacyjne. Inwestycje ochrony środowiska pozwolą na:

- zmniejszenie degradacji środowiska przyrodniczego,
- podniesienie jakości życia mieszkańców,
- tworzenie nowych miejsc pracy w sektorach działalności gospodarczej związanej z turystyką,
- zwiększenie konkurencyjności gospodarki,

natomiast działania organizacyjne pozwolą na rozwój struktur i narzędzi zarządzania środowiskiem oraz monitoringu środowiska.

Program ochrony środowiska jest dokumentem strategicznym, który:

- integruje wszystkie działania zmierzające do zachowania i poprawy stanu środowiska,

- stanowi podstawę wyboru priorytetów, o znaczeniu gminnym, wyznaczających program inwestycyjny gminy w zakresie ochrony środowiska, finansowany m.in. przez fundusze krajowe i europejskie oraz wkład własny,
- tworzy ramy realizacji lokalnej polityki ochrony środowiska.

Generalnie celami polityki ekologicznej w skali kraju, w sferze racjonalnego użytkowania zasobów naturalnych są:

- racjonalizacja użytkowania wody,
- zmniejszenie zużycia surowców,
- minimalizacja odpadów z produkcji,
- zmniejszenie energochłonności gospodarki i wzrost wykorzystania energii ze źródeł odnawialnych,
- ochrona gleb,
- wzbogacanie i racjonalna eksploatacja zasobów leśnych,
- ochrona zasobów kopalin.

Program ochrony środowiska powinien być także powiązany z dokumentami szczebla wojewódzkiego oraz powiatowego.

Z dokumentów szczebla wojewódzkiego, powiatowego oraz Gminy Miejskiej Dynów zostały w pierwszym rzędzie uwzględnione:

- zaktualizowany Program Ochrony Środowiska oraz Plan Gospodarki Odpadami dla Województwa Podkarpackiego,
- Program Ochrony Środowiska oraz Plan Gospodarki Odpadami dla Powiatu Rzeszowskiego,
- zaktualizowana Strategia Rozwoju Miasta Dynów.

Program jest kontynuacją polityki ekologicznej realizowanej na podstawie Programu ochrony środowiska dla Gminy Miejskiej Dynów, uchwalonego przez Radę Miasta Dynowa w 2004 r. Niniejsze opracowanie jest jego aktualizacją.

Cele, kierunki działań i priorytety w strategii działań gminy na rzecz ochrony, poprawy i racjonalnego wykorzystania środowiska określone zostały w oparciu o analizę takich elementów jak:

- polityka ekologiczna państwa;
- projekt aktualizacji programu ochrony środowiska województwa podkarpackiego;
- zasoby środowiska;
- możliwości finansowania przedsięwzięć;
- ocena stanu środowiska w gminie;
- krajowe, wojewódzkie oraz powiatowe dokumenty strategiczne (strategie, programy, plany) nakreślające kierunki rozwoju społeczno - gospodarczego m.in. wynikające z integracji z Unią Europejską.

Diagnoza stanu środowiska obejmuje takie elementy jak:

- analiza zagadnień środowiskowych istotnych dla miasta,
- identyfikacja problemów możliwych do rozwiązania na poziomie miasta,
- ocena aktualnego stanu środowiska, opracowana na podstawie danych agregowanych na poziomie wojewódzkim (np. raporty o stanie środowiska czy też opracowania Urzędu Statystycznego w Rzeszowie).

2. CHARAKTERYSTYKA GMINY MIEJSKIEJ DYNÓW

2.1. Położenie geograficzne

Miasto Dynów usytuowane jest na Pogórzu Karpackim, w jego części określanej jako Pogórze Dynowskie, w dolinie Sanu, na wysokości 250-270 m n.p.m. Przez miasto otoczone wzniesieniami przepływa rzeka San, będąca dopływem Wisły

Dynów jest gminą miejską, jedną ze 164 gmin województwa podkarpackiego, położoną w centralnej jego części. Miasto położone jest na południowym skraju powiatu rzeszowskiego i otoczone jest wokół sołectwami gminy Dynów:

- od strony północnej: Ulanica, Harta, Bachórz,
- od strony wschodniej: Pawłokoma, Dylągowa, Dąbrówka St.,
- od strony południowej: gmina Nozdrzec, Powiat Brzozów,
- od strony zachodniej: Lubno, Wyręby.

Dynów leży na skrzyżowaniu dróg biegnących z Przełęczy Dukielskiej do Przemyśla oraz z Sanoka do Rzeszowa. Jest odległy 32 km od Brzozowa, 42 km od Przeworska i 45 km od Przemyśla i Rzeszowa. Swym zasięgiem miasto obejmuje powierzchnię ok. 25 km^2.

Bardzo dobrze rozwinięta sieć dróg powiatowych i wojewódzkich oraz funkcjonujące linie autobusowe umożliwiają dobrą komunikację z okolicznymi miastami tj. Rzeszowem, Błażową, Przemyślem, Dubieckiem, Brzozowem, Sanokiem i Przeworskiem.

Położenie Dynowa sprawia, że pełni on funkcje lokalnego centrum administracyjno – gospodarczego i kulturalnego w powiecie rzeszowskim.

2.2. Przestrzeń społeczno - gospodarcza

Mieszkańcy miasta Dynów mają do dyspozycji następujące usługi publiczne:

Urzędy, administracja:

- Urząd Miasta w Dynowie;
- Urząd Stanu Cywilnego w Dynowie;
- Urząd Gminy w Dynowie;
- Poczta Polska Urząd Pocztowy w Dynowie;
- Bank Spółdzielczy w Dynowie;
- PKO Bank Polski.

Bezpieczeństwo, porządek publiczny i służby ochrony:

- Państwowa Straż Pożarna;
- Ochotnicza Straż Pożarna (3 jednostki);
- Posterunek Policji;
- Pogotowie Gazowe;
- Pogotowie Energetyczne.

Gminne Jednostki Organizacyjne Miasta Dynowa to:

- Miejski Ośrodek Kultury w Dynowie;
- Zespół Szkół w Dynowie;
- Szkoła Podstawowa nr 2 w Dynowie;
- Przedszkole Miejskie w Dynowie;
- Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Dynowie;
- Zakład Gospodarki Komunalnej w Dynowie;
- Środowiskowy Dom Samopomocy w Dynowie.

W Dynowie funkcjonuje oczyszczalnia ścieków, międzygminne składowisko odpadów komunalnych, Samodzielny Publiczny Zespół Opieki Zdrowotnej, Zakład Opiekuńczo-Leczniczy, NZOZ „Dynmed”, Stacja Pogotowia Ratunkowego, Dom Pogodnej Starości i Dom Dziecka.

2.2.1. Stan i struktura ludności

Miasto Dynów liczy 6105 mieszkańców i jest najliczniejszym miastem powiatu rzeszowskiego. Średnia gęstość zaludnienia na 1 km^2 wynosi obecnie 249 osób.

Tabela 1: Podział administracyjny powiatu rzeszowskiego ziemskiego (stan na 31.12.2010r.)

Gmina/Miasto	Ludność ogółem	Powierzchnia [km^2]	Gęstość zaludnienia
Błażowa - miasto	2 119	4	501
Błażowa - gmina	8 485	109	78
Boguchwała - miasto	5 943	8	652
Boguchwała - gmina	12 676	81	159
Chmielnik	6 561	53	124
Dynów - miasto	**6 105**	**25**	**249**
Dynów - gmina	7 173	118	60
Głogów Młp. - miasto	5 568	14	406
Głogów Młp. - gmina	12 875	131	98
Hyżne	6 878	51	134
Kamień	6 915	74	94
Krasne	9 985	39	255
Lubenia	6 519	55	119
Sokołów Młp. - miasto	3 968	16	255
Sokołów Młp. - gmina	12 609	118	106
Świlcza	15 566	112	139
Trzebownisko	19 865	90	220
Tyczyn - miasto	3 474	9	359
Tyczyn - gmina	7 820	50	158
Razem powiat	**161 104**	**1 157**	**139**

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS (Bank Danych Lokalnych), www.stat.gov.pl/bdl

Poniżej przedstawiono strukturę wiekową ludności miasta Dynowa.

Tabela 2: Liczba ludności, struktura wg płci i wieku (stan na 31.12.2010r.)

Miasto	Ludność ogółem	Wiek przedprodukcyjny		Wiek produkcyjny		Wiek poprodukcyjny	
		K	M	K	M	K	M
Dynów	6 105	564	635	1 847	2 080	681	298

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS (Bank Danych Lokalnych), www.stat.gov.pl/bdl

Wykres 1: Struktura ludności wg płci i wieku

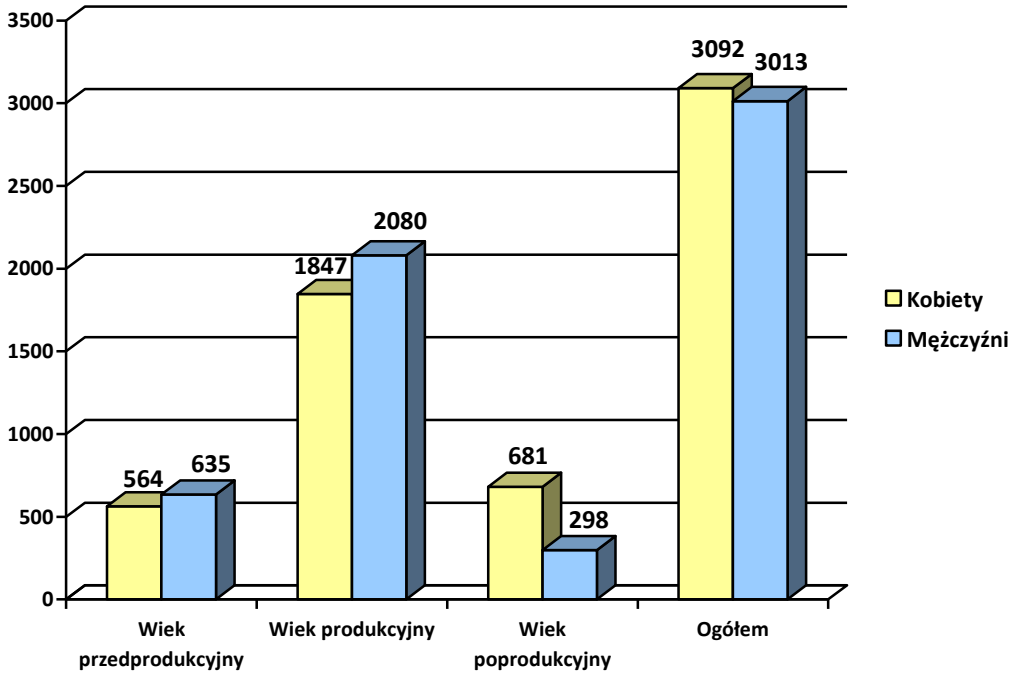

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS (Bank Danych Lokalnych), www.stat.gov.pl/bdl

Struktura wiekowa mieszkańców przedstawia się korzystnie. Około 65% populacji to mieszkańcy w wieku produkcyjnym. Ponad 50% ludności stanowią kobiety.

2.2.2. Stan zasobów mieszkaniowych

Na terenie miasta Dynów obecnie znajduje się 1666 mieszkań, a ich średnia powierzchnia użytkowa wynosi 76,9 m^2.

Tabela 3: Zasoby mieszkaniowe w Dynowie (stan na 31.12.2010r.)

Miasto	Liczba mieszkań	Liczba osób		Powierzchnia użytkowa w m^2	
		w 1 mieszkaniu	na 1 izbę	1 mieszkania	na 1 osobę
Dynów	1 666	3,36	0,85	76,9	22,9

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, www.stat.gov.pl

Klasyfikując według form własności, na terenie miasta występuje budownictwo komunalne, spółdzielcze oraz prywatne. Budownictwem komunalnym zarządza – mieszkaniowym zasobem miasta – zarządza Zakład Gospodarki Komunalnej w Dynowie. Znaczną część nieruchomości zlokalizowanych na terenie miasta stanowią budynki wielorodzinne należące do Wspólnot Mieszkaniowych i Spółdzielni Mieszkaniowej w Przeworsku. Obecny zasób miasta składa się z mieszkań położonych w dużej mierze w starych wymagających remontów budynkach o niskim standardzie. Również zasoby spółdzielni i wspólnot mieszkaniowych wymagają modernizacji. Ponadto, miasto dysponuje niewystarczającą ilością mieszkań komunalnych.

Mieszkania zlokalizowane na terenie miasta wyposażone są w instalację wodociągową i kanalizacyjną a także w energię elektryczną, gaz i lokalne centralne ogrzewanie.

Tabela 4: Zasoby mieszkaniowe wg form własności w Dynowie (stan na 31.12.2010r.)

Miasto	Ogółem	Mieszkania (w liczbach bezwzględnych)				
		spółdzielni mieszkaniowej	gminne (komunalne)	zakładów pracy	osób fizycznych	pozostałych podmiotów
Dynów	1 666	279	30	-	1 357	-

Źródło: Urząd Miejski w Dynowie, Dynów 2010r.

2.2.3. Szkolnictwo, oświata i wychowanie

Na terenie miasta Dynowa funkcjonują dwie szkoły podstawowe. W wyniku reformy oświaty Szkoła Podstawowa nr 1 oraz Gimnazjum tworzą Zespół Szkół, dla którego organem prowadzącym jest Gmina Miejska, której podlega również Szkoła Podstawowa nr 2 na ulicy Bartkówka.

Szkoła Podstawowa nr 2 dysponuje salami lekcyjnymi w budynku szkolnym oraz salami lekcyjnymi, zastępczą salą gimnastyczną i kuchnią w budynku Domu Ludowego. Znacznej poprawie uległy warunki lokalowe. Budynek szkolny został poddany gruntownemu remontowi. Obecnie w szkole uczy się 73 uczniów, w 6 oddziałach.

Do Zespołu Szkół uczęszcza 579 uczniów, w tym do Szkoły Podstawowej nr 1 - 350 uczniów, którzy uczą się w 14 oddziałach. Natomiast do Gimnazjum uczęszcza 229 uczniów z Dynowa, Dąbrówki Starzeńskiej, Siedlisk, Huty Poręby. Liczba oddziałów wynosi 10.

Na terenie miasta Dynowa istnieją dwie szkoły średnie: Liceum Ogólnokształcące oraz Zespół Szkół Zawodowych. Uczęszcza tu młodzież nie tylko z gminy Dynów, ale także z gmin sąsiednich: Dubiecko, Nozdrzec, Dydnia, Hyżne i Błażowa.

W Liceum Ogólnokształcącym naukę pobiera 377 uczniów, na czterech kierunkach nauczania. Łączna liczba oddziałów wynosi 12.

W Zespole Szkół Zawodowych kształci się 464 uczniów w 4-letnim technikum, 3-letniej zasadniczej szkole zawodowej oraz 2-letniej szkole policealnej.

Wychowaniem przedszkolnym w mieście zajmuje się jedno przedszkole, posiadające 6 oddziałów, w tym oddziały zerówkowe oraz dla dzieci w wieku trzech, czterech i pięciu lat. Z opieki korzysta łącznie 146 dzieci.

2.2.4. Ochrona zdrowia i opieka społeczna

Stan usług medycznych jest wystarczający na miejscowe potrzeby. Dynów jest ośrodkiem lokalnym, świadczącym usługi medyczne sąsiednim gminom. W mieście funkcjonuje Przychodnia Rejonowa w ramach ZOZ w Rzeszowie, w której zatrudnionych jest kilkunastu lekarzy, w tym lekarze ogólni oraz lekarze specjaliści: chirurg, ginekolog, reumatolog, neurolog, pediatra.

Od stycznia 2008 roku w mieście funkcjonuje także Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej „Dynmed". Jest on pierwszą prywatną Przychodnią Lekarzy Rodzinnych i Specjalistów w Dynowie. Obecnie przychodnia posiada realne oferty porad medycznych świadczonych przez lekarzy specjalistów: chorób wewnętrznych, kardiologów, ortopedów, ginekologów, położników, neurologów, okulistów, rehabilitantów oraz poradnie lekarzy rodzinnych.

W Dynowie funkcjonuje także Pogotowie Ratunkowe, które posiada dwa zespoły wyjazdowe. W skład zespołu wchodzi lekarz, ratownik i kierowca. Ponadto pracują tu 3 pielęgniarki dyspozytorki i 1 pielęgniarka koordynująca. Przewozy chorych zapewnia Wojewódzka Stacja Transportu Sanitarnego w Rzeszowie.

W mieście istnieje Dom Pogodnej Starości im. Św. Brata Alberta, który świadczy usługi dla mieszkańców Dynowa oraz całego powiatu rzeszowskiego. Z pomocy medyczno – pielęgniarskiej korzysta około 80 pensjonariuszy.

Od lipca 2000 roku funkcjonuje także Środowiskowy Dom Samopomocy, który ma na celu niesienie pomocy i tworzenie oparcia społecznego dla osób z zaburzeniami psychicznymi. Oparcie mogą znaleźć osoby z terenu miasta i gminy Dynów oraz gmin ościennych. Zadaniem Środowiskowego Domu Pomocy jest przede wszystkim rozwijanie i podtrzymywanie u osób tam przebywających umiejętności niezbędnych do samodzielnego, aktywnego funkcjonowania w środowisku. Uczestnicy korzystają z pracowni stolarskiej, krawieckiej, plastycznej oraz komputerowej w ramach terapii zajęciowej.

Ponadto, w budynku dawnego dworu Trzecieskich funkcjonuje Fundacja „Wzrastanie" prowadząca całoroczny ośrodek wychowawczy dla dzieci specjalnej troski.

2.2.5. Gospodarka

Na terenie Gminy Miejskiej Dynów, według stanu podanego przez GUS na dzień 31.12.2010r., działa 395 podmiotów gospodarczych. W roku 2008 nastąpił spadek liczby nowych podmiotów gospodarczych, w porównaniu do roku poprzedniego. W kolejnych latach, tj. 2009-2010 liczba podmiotów gospodarczych charakteryzowała się tendencją wzrostową.

Poniżej przedstawiono liczbę podmiotów gospodarczych w Dynowie w latach 2005-2010 (Wykres 2).

Na terenie miasta dominuje sektor prywatny (94%), w którym decydującą większość stanowią osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą. Istotnym faktem jest brak przedsiębiorstw państwowych i stosunkowo mały udział spółek handlowych.

Wykres 2: Liczba podmiotów gospodarki narodowej w Dynowie w latach 2005-2010

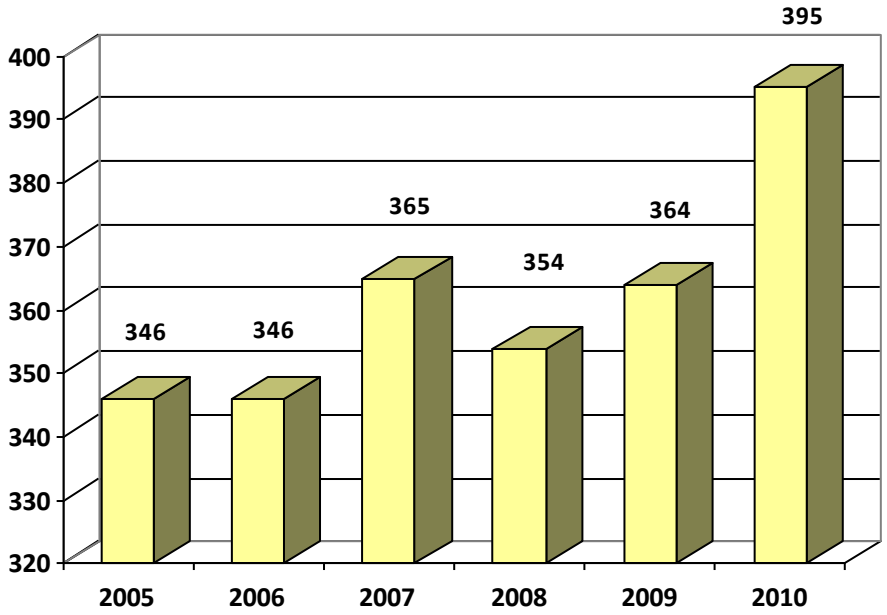

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych UM Dynów.

Tabela 5: Podmioty gospodarcze zarejestrowane w systemie REGON w Gminie Miejskiej Dynów w latach 2005-2010.

Lata	Liczba podmiotów gospodarczych zarejestrowanych	Podmioty publiczne	Podmioty prywatne
2005	346	23	323
2006	346	24	322
2007	365	24	328
2008	354	24	330
2009	364	25	339
2010	395	25	370

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych UM w Dynowie

W układzie branżowym dominują podmioty handlowe (handel spożywczy i przemysłowy) i usługowe (obsługa nieruchomości) zatrudniające niewielką liczbę pracowników, a także budownictwo. Stanowią one znaczną większość ogólnej liczby przedsiębiorstw.

Wykres 3: Podmioty gospodarcze zarejestrowane w rejestrze REGON w Dynowie wg wybranych sekcji w 2009r.

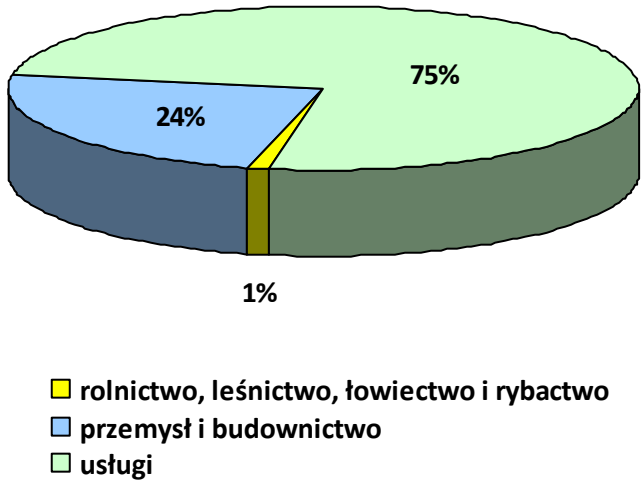

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych UM Dynów.

Transformacja systemu gospodarczego zapoczątkowana w 1990 roku spowodowała w mieście wiele niekorzystnych zjawisk w sferze społecznej, a szczególnie wystąpienie w tym okresie pogłębiającego się bezrobocia. Do roku 1990, duża liczba ludności była zatrudniona w miejscowych zakładach pracy mających status filii, oddziałów zakładów, których macierzyste jednostki miały siedziby w Rzeszowie, Przemyślu i innych miastach. Proces urynkowienia gospodarki spowodował w pierwszej połowie lat 90-tych stopniowe obniżenie poziomu zatrudnienia w tych zakładach, doprowadzając do ich likwidacji.

Na bazie zlikwidowanych zakładów pracy powstały i powstają zakłady prywatne, tworzące nowe miejsca pracy, które w najbliższym czasie nie będą jednak w stanie odtworzyć pełnego zatrudnienia, jakie miało miejsce przed likwidacją.

Zakłady, które powstały, to m.in.:

- Zakład Wyrobu Mebli „Wenus";
- Firma Produkcyjno-Handlowa – „Woodstyle";
- Spółdzielnia Inwalidów im. Kilińskiego – zakład pracy chronionej;
- Firma Handlowo-Usługowa „Exdom";
- Zakład Usługowo-Handlowy Konrad Miśniakiewicz;
- Przedsiębiorstwo Produkcyjno-Handlowe „Trak" s.c.;
- Firma Handlowo-Usługowo-Remontowa „Gaz – Stol";
- Firma Moeschle.

Na terenie miasta Dynów działa także Gminna Spółdzielnia, która obsługuje miasto i gminę wiejską Dynów oraz prowadzi działalność handlową.

2.2.6. Rolnictwo

Na terenie Gminy Miejskiej Dynów istnieje obecnie 533 gospodarstw indywidualnych. Ich całkowita powierzchnia wynosi 2444,50 ha, w tym 2103,33 ha stanowią użytki rolne. Produkcja rolna oparta jest o rozdrobniony sektor prywatny. O dużej skali rozdrobnienia świadczy fakt, że 60,8% ogólnej liczby gospodarstw rolnych stanowią gospodarstwa o powierzchni 1-5 ha. Gospodarstwa rolne o powierzchni 10-15 ha oraz powyżej 15 ha to zaledwie odpowiednio 0,9% i 1,3% wszystkich gospodarstw.

Tabela 6: Systematyka indywidualnych gospodarstw wg użytku (Powszechny Spis Rolny 2010r.)

Miasto	Liczba gospodarstw	w tym % powierzchni:				
		do 1 ha	1-5 ha	5-10 ha	10-15 ha	15 ha i więcej
Dynów	533	31,0%	60,8%	6,0%	0,9%	1,3%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS (Bank Danych Lokalnych), www.stat.gov.pl/bdl

Wykres 4: Użytkowanie gruntów w Dynowie

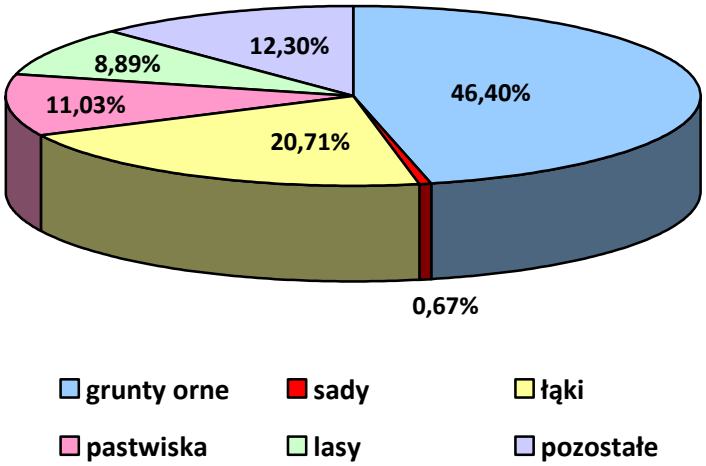

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS (Bank Danych Lokalnych), www.stat.gov.pl/bdl

Gospodarstwa rolne są wielokierunkowe i nie specjalizują się w żadnym dziale produkcji rolnej. Rolnictwo nastawione jest na produkcję zboża, ziemniaków jadalnych, roślin pastewnych oraz hodowlę bydła mlecznego, trzody chlewnej i bydła opasowego z tendencją do obniżania poziomu produkcji. Produkcja rolnicza ze względu na narastające trudności ze zbytem produktów rolnych oraz bardzo niskie ceny jest nieopłacalna dla rolników. Z tego też względu wiele pól leży odłogiem.

2.2.7. Komunikacja

Na terenie miasta Dynowa istnieją trzy kategorie dróg: drogi wojewódzkie (łączna długość 8 km), drogi powiatowe (16,2 km) oraz drogi miejskie (22,45 km).

Drogi wojewódzkie i powiatowe posiadają w całości nawierzchnię bitumiczną. Łączna długość dróg miejskich o nawierzchni bitumicznej wynosi 12,45 km. Pozostałe drogi miejskie wewnętrzne posiadają nawierzchnię utwardzoną najczęściej żwirem rzecznym.

Przez miasto przebiegają dwa odcinki dróg wojewódzkich, tj.: droga Przemyśl – Domaradz oraz Lublin – Przeworsk – Grabownica Starzeńska. Pierwsza z nich posiada duże znaczenie, gdyż łączy dwa przejścia graniczne, w Medyce oraz w Barwinku. Jest to droga o dużym natężeniu ruchu. Podobne znaczenie ma drugi odcinek drogi wojewódzkiej Lublin – Przeworsk – Grabownica Starzeńska, przechodzącej przez centrum miasta.

Położone na terenie miasta drogi powiatowe są na ogół drogami wewnątrzmiejskimi. Większe znaczenie ma most na rzece San oraz ulica Bartkówka, która łączy Dynów z miejscowościami położonymi po prawej stronie rzeki San.

Drogi miejskie wewnętrzne są ulicami dojazdowymi do budynków mieszkalnych oraz pól uprawnych.

Tabela 7: Sieć dróg miasta Dynów

Nr drogi	Nazwa drogi	Długość w km
DROGI WOJEWÓDZKIE		
835	Przeworsk – Grabownica	5
884	Przemyśl – Domaradz	3
Razem		**8**
DROGI POWIATOWE		
1430R	ks. J. Ożoga	1,5
2324R	Jana Pawła II	0,7
2320R	Rynek	0,3
2315R	Kościuszki	0,4
2312R	Handlowa	0,2

2313R	K. Wielkiego	0,1
2310R	1-go Maja	1,2
2311R	Sikorskiego	0,9
2319R	Polna	1,6
2323R	Szkolna	0,2
2318R	Podwale	0,6
2316R	Łazienna	1,2
2321R	Sanowa	1,0
2314R	Kolejowa	0,3
2311R	Działowa	1,0
2317R	Plażowa	1,0
1431R	Bartkówka	3,0
1427R	Gajowa	1,0
Razem		**16,2**
DROGI GMINNE		
108027R	Karolówka	0,86
108029R	Żurawiec	0,25
108028R	Kaniowiec	0,56
108030R	Gruntowa	0,32
108024R	Wuśki	2,80
108023R	Głęboka	2,65
108026R	Rogozów	0,45
108025R	Jaklów	0,57
108022R	Wąska	0,22
108021R	Zielona	0,26
108021R	Strażacka	0,22
108014R	Podgórska	1,96
108033R	Źródlana	0,25
108002R	Zarzeki	0,85
108005R	Pawia	1,39
108008R	Stawiska	0,53
108003R	Błonie I	1,23
108001R	Błonie II	0,55
108007R	Wierzbowa	0,43
108004R	Ogrodowa	0,60
108011R	Dworska	1,10
108012R	Krzywa	0,15

108006R	Bławatkowa	0,44
108016R	Sobieskiego	0,13
108016R	Sienkiewicza	0,20
108014R	Słowackiego	0,23
108017R	Matejki	0,15
108020R	Witosa	0,04
108019R	Skargi	0,09
108015R	Plebańska	0,08
108018R	Konopnickiej	0,26
108010R	Igioza	1,18
108009R	Graniczna	1,23
Razem		**22,23**

Źródło: Urząd Miejski w Dynowie, Dynów 2009r.

2.2.8. Działalność kulturalna i sportowa

Upowszechnianiem i ochroną kultury na terenie miasta Dynowa zajmuje się Miejski Ośrodek Kultury i Rekreacji, szkoły podstawowe oraz średnie, Stowarzyszenie Promocji i Rozwoju Regionu Dynowskiego – Towarzystwo Przyjaciół Dynowa, artyści indywidualni oraz Ochotnicze Straże Pożarne.

Szkoły skupiają uzdolnioną młodzież w kołach zainteresowań i zespołach. Tradycje kultywuje Chór AKORD, Kapela DYNOWIANIE, Kabaret NASZ, Zespół Tańca Ludowego, Orkiestra Dęta OSP, Zespół Muzyczny „Wesołe Nutki", Zespół piosenki i ruchu, Teatr dziecięcy, Izba Regionalna przy Miejskiej Bibliotece Publicznej.

Dowodem dużej aktywności kulturalnej Dynowa i okolic są organizowane ważne imprezy kulturalne, wykraczające rangą poza jego obszar. Od kilkudziesięciu lat miasto jest organizatorem imprez Dni Pogórza Dynowskiego, które nawiązują do bogatych tradycji kultury ludowej tego terenu. W ramach Dni odbywa się Wojewódzki Przegląd Kapel i Zespołów Śpiewaczych.

Z kolei Miejski Ośrodek Kultury i Rekreacji jest organizatorem Regionalnego Konkursu Kolęd i Pastorałek oraz Regionalnego Konkursu Poezji Patriotycznej i wielu innych cyklicznych imprez.

W mieście wydawana jest „Dynowinka" – miesięcznik Stowarzyszenia Promocji i Rozwoju Regionu Dynowskiego.

W Dynowie urodził się Bogusław Kędzierski, znany artysta rzeźbiarz. Jego prace, cieszące się dużym powodzeniem, można obejrzeć w „Galerii Pniak".

Na terenie miasta funkcjonuje obecnie Miejski Klub Sportowy „Dynovia" Dynów. Klub posiada wybudowany w czynie społecznym stadion sportowy z trybuną i pełnym zapleczem. Dynovia prowadzi obecnie sekcję piłki nożnej seniorów i juniorów. Do najważniejszych osiągnięć w ostatnich latach należą: w 2003 r. awans juniorów do II ligi podkarpackiej, w 2008 r. zdobycie tytułów Mistrza Jesieni i zajęcie pierwszych miejsc w swoich klasach rozgrywkowych przez seniorów i juniorów Dynovii.

2.2.9. Turystyka i rekreacja

Dynów posiada znakomite warunki do rozwoju turystyki. Główne walory tego terenu to malownicze położenie geograficzne, rzeka San, nieskażone środowisko przyrodnicze, liczne zabytki, szlaki turystyczne.
Walory te podnosi ponadto bogata historia, interesujące zabytki architektury i żywy po dzień dzisiejszy folklor. Pozwala to na organizację wypoczynku świąteczno – weekendowego, wakacji, kolonii, zimowisk, obozów, rajdów i spływów. Obok wycieczek pieszych, pobyt na Dynowszczyźnie sprzyja uprawianiu sportów wodnych. San to, bowiem wymarzona rzeka dla kajakarzy
i pontoniarzy. Rzeka na tym odcinku ma jeszcze górski charakter i tworzy malownicze przełomy. San w tym rejonie stwarza również świetne warunki dla wędkarstwa.

W Dynowie biorą swój początek turystyczne szlaki biegnące przez tereny Pogórza Dynowskiego:

- niebieski: Dynów – Sufczyna – Krasiczyn – Przemyśl – Dynów – Jawornik Polski – Biała k/Rzeszowa – Rzeszów,
- żółty: Dynów – Helusz – Łętownia – Przemyśl – Dynów – Ujazdy – Połomia – Czudec,
- zielony: Dynów – Dubiecko – Pruchnik.

Szansą na rozwój turystyki w Dynowie jest kursująca na trasie Przeworsk – Dynów, kolejka wąskotorowa – Mały Ekspres „Pogórzanin", jeżdżąca przez urokliwe Pogórze Dynowskie, która przyciąga dziś turystów i miłośników kolei nie tylko z Polski, ale i z Europy. Trasa przejazdu kolejki jest bardzo atrakcyjna i wiedzie przez najdłuższy w Polsce tunel kolei wąskotorowej w Szklarach (602 m).

W czerwcu 1996 roku, w celu propagowania i rozwijania walorów turystycznych Pogórza, powstał Związek Gmin Turystycznych Pogórza Dynowskiego, który tworzą gminy: Dubiecko, Dynów (gmina miejska i gmina wiejska), Nozdrzec i Krzywcza. Celem ZGTPD jest realizacja zadań publicznych tworzących go gmin w zakresie rozwijania przemysłu turystycznego poprzez budowę i rozbudowę infrastruktury turystycznej, rozwijania działań na rzecz ochrony środowiska oraz zabytków a także poprzez edukację krajoznawczą i ekologiczną.

Na stałe, do kalendarza imprez Związku wpisały się coroczne „Eko – Rajdy po Pogórzu Dynowskim", których ideą jest przedstawianie różnych problemów z zakresu ochrony środowiska naturalnego.

Poszczególne gminy wchodzące w skład Związku dysponują hotelami, ośrodkami turystyczno – wypoczynkowymi, jak również istniejącymi przy nich bazami sportowo – rekreacyjnymi, choć nie w każdym przypadku są to własności gmin.

Położenie gmin należących do Związku predysponuje do organizowania na tych terenach odpowiedniego zaplecza turystycznego, skierowanego na potrzeby osób przebywających na Pogórzu.

2.2.10. Dziedzictwo kulturowe

Najstarsza wzmianka źródłowa dotycząca Dynowa pochodzi z 1423 r. Wspomniano wówczas o niejakim Andrzeju Wernerze de Denow. Nie jest pewne, czy Dynów był już wówczas miastem. Dowody na to pochodzą z 1429 r.

Dynów powstał na terenie starego osadnictwa ruskiego, które rozwijało się dynamicznie, co najmniej od XIII wieku. Od wczesnego średniowiecza procesy osadnicze na tym terenie dynamizowane były przez przebiegający doliną Sanu stary trakt komunikacyjny wiodący z Sanoka do Przemyśla.

Cechą charakterystyczną rozwoju Dynowa na przestrzeni stuleci, od średniowiecza po schyłek epoki nowożytnej, były częste zmiany właścicieli i dzierżawców samego miasta i dóbr dynowskich. Byli to Piotr Kmita, wojewoda sandomierski, Tarnowscy, Wapowscy, Krasiccy, Ogińscy i inni.

Dzieje Dynowa począwszy od pierwszej połowy XV wieku nie różniły się zbytnio od przeszłości innych miast prywatnych. Wojny, najazdy, pożary, zmieniający się właściciele, okresy rozwoju i upadku tworzyły jego bogatą historię. Latem 1506 r. miasteczko zniszczył napad Tatarów, a późniejsze wysiłki właścicieli Dynowa w kierunku poprawy bytu mieszkańców nie dały większych rezultatów. Mimo niekorzystnych układów, do czasu wojen szwedzkich, Dynów był jednym z najludniejszych miast ziemi sanockiej. Pierwsi Żydzi pojawili się w Dynowie już w pierwszej połowie XVII wieku i od tego czasu ich liczba szybko wzrastała.

W 1881 r. Dynów posiadał już 3700 mieszkańców, w tym 1200 Żydów i 200 Rusinów (Ukraińców). Rangę i prestiż miasteczka podniosło utworzenie w 1886 r. sądu powiatowego a w 1895 r. urzędu podatkowego. Od 1904 r. Dynów posiadał połączenie kolejowe z Przeworskiem.

Nowa linia kolejowa polepszyła komunikację miasta z Przeworskiem, a pośrednio z innymi ośrodkami miejskimi na magistrali kolejowej Kraków – Lwów.

Druga wojna światowa zadała miastu poważne straty w ludziach i zniszczyła jego zabudowę w 50%.

Odbudowany i rozbudowany w ostatnich dziesięcioleciach Dynów jest nieformalną stolicą Pogórza Dynowskiego a także ośrodkiem gospodarczym, oświatowym i kulturowym.

Do dnia dzisiejszego zachowały się zabytki takie jak:

- układ urbanistyczny z XV w. – Rynek miasta z pomnikiem Władysława Jagiełły z 1910 r. oraz zabytkowymi kamienicami;
- zespół kościelny gotycko – renesansowy z wyposażeniem barokowym, kościół p.w. św. Wawrzyńca z 1604-1617 r. (spalony i odbudowany w 1663 r.), barokowa dzwonnica murowana z drugiej połowy XVIII w., renesansowa brama z ok. 1663 r., starodrzew – Rynek miasta;
- ziemne fortyfikacje miejskie i zamkowe, pozostałości dawnego systemu obronnego o charakterze bastionowym z elementami fragmentów wcześniejszych systemów obronnych – Rynek miasta;
- pozostałości zespołu dworskiego Rodziny Trzecieskich z XIX w.: murowana oficyna (tzw. dworek) z 1905 r., drewniana studnia z początku XX w., park krajobrazowy z drugiej połowy XVIII w. – ul. Dworska 25;
- szkoła murowana z XIX/XX w. z bogatą dekoracją snycerską stanowi element urbanistyczno – architektonicznej zabudowy głównej części miasta – budynek przy ul. ks. J. Ożoga (obecnie siedziba Urzędu Gminy Dynów);
- cmentarz rzymsko – katolicki z początku XIX w. wraz z kaplicą z 1829 r., na którym zachowały się nagrobki z XIX w. i pierwszej połowy XX w. o formach klasycystycznych i historyzujących – ul. Grunwaldzka;
- pozostałości po dwóch cmentarzach żydowskich (kirkutach) na: ul. Piłsudskiego (ohel cadyków: Cwi Elimelecha Szapiry i jego synów) – cmentarz żydowski z drugiej połowy XIX w., cmentarz żydowski z lat

1939-45 z kilkoma zachowanymi nagrobkami – przy ul. Karolówka;

- obelisk przy ul. Piłsudskiego 9;
- stanowisko archeologiczne wielokulturowe nr 33;
- kapliczki (XIX/XX w.) przy ul. Bartkówka;
- kapliczki (XIX/XX w.) przy ul. Piłsudskiego;
- schron bojowy od ognia czołowego, tzw. „Linia Mołotowa" z lat 1940-41: ul. Bartkówka 18;
- schron bojowy tradytorowy (od ognia jednobocznego), tzw. „Linia Mołotowa" z lat 1940-41: ul. Bartkówka 145;
- zespół dworca kolejki wąskotorowej na linii Przeworsk – Dynów: dworzec murowany i budynek administracyjny Zarządu Towarzystwa Akcyjnego Kolei Przeworsk – Dynów z 1887 r., drewniany magazyn spedycji kolejowej z 1904 r.; murowany budynek wagi kolejowej wybudowany po 1905 r.; urządzenia sygnalizacyjne (semafor szlakowy, lampy), torowisko z urządzeniami nastawczymi, waga kolejowa, linia kolei wąskotorowej Przeworsk – Dynów (w granicach miasta Dynów);
- budynek Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół" z początku XX w. (obecnie Środowiskowy Dom Samopomocy) – ul. Jana Pawła II 13;
- zagroda drewniana przy ul. Strażackiej 169.

2.3. Systemy infrastruktury technicznej i gospodarki komunalnej

2.3.1. Gospodarka wodno – ściekowa

Sieć wodociągowa

Według danych ZGK Dynów na koniec 2011 r. z czynnej sieci wodociągowej (wodociągi komunalne i zakładowe) korzystało 40% mieszkańców miasta, natomiast pozostali mieszkańcy zaopatrują się w wodę z własnych źródeł (indywidualne studnie kopane). Długość sieci wodociągowej w Gminie Miejskiej Dynów wynosi: sieć magistralna 7,8 km, sieć rozdzielcza 15,9 km i podłączonych do niej jest 291 budynków mieszkalnych i zbiorowego zamieszkania.

Miasto Dynów jest zasobne w wody podziemne, znajdujące się w obrębie Głównego Zbiornika Wód Podziemnych nr 430 „Dolina Sanu". Zasoby zbiornika stanowią źródło zaopatrzenia ludności w wodę poprzez studnie głębinowe.

System wodociągowy zaopatrujący mieszkańców miasta Dynowa w wodę składa się z ujęcia wody, które tworzy siedem studni głębinowych oraz stacji uzdatniania wody. Stacja uzdatniania wody zlokalizowana jest przy ulicy Szkolnej.

System odprowadzania i unieszkodliwiania ścieków

W ogólnym bilansie ścieków odprowadzanych w sposób zorganizowany do wód powierzchniowych w Gminie Miejskiej Dynów dominują ścieki komunalne. W bilansie ilościowym ścieków innych niż komunalne, odprowadzanych, nieczyszczonych w sposób zorganizowany do wód powierzchniowych, większość stanowią ścieki deszczowe.

Z czynnej sieci kanalizacyjnej korzysta blisko 62,8% mieszkańców miasta. Według danych GUS na koniec 2010 r. łączna długość sieci kanalizacyjnej wynosiła 33,2 km i podłączonych do niej było 736 budynków mieszkalnych i zbiorowego zamieszkania.

W Dynowie funkcjonuje mechaniczno – biologiczna oczyszczalnia ścieków. Obiekt położony jest w północnej części miasta, na ogrodzonej działce o powierzchni 1,67 ha, zlokalizowanej na lewym brzegu rzeki San w km 232. Oczyszczalnia przeznaczona jest do oczyszczania ścieków miejskich – komunalnych, przemysłowych oraz częściowo opadowych. Przepustowość nominalna oczyszczalni wynosi 2200 m^3/d. Aktualnie, z uwagi na ilość ścieków doprowadzanych do oczyszczalni, eksploatowany jest jeden ciąg o przepustowości nominalnej 1204 m^3/d. Ciągi pracują naprzemiennie, w cyklach dwuletnich. Na ciągu nieeksploatowanym prowadzone są prace remontowe i konserwacyjne.

Decyzją Starosty Rzeszowskiego z dnia 30 grudnia 2003r. Zakład otrzymał pozwolenie wodno – prawne na odprowadzanie do rzeki San w km 232 + 100 oczyszczonych ścieków komunalnych z oczyszczalni ścieków w Dynowie, o dopuszczalnych ładunkach:

- BZT5: 25 mgO_2/dm^3;
- ChZt: 125 mgO_2/dm^3;
- zawiesina: 35 mg/dm^3.

Dopuszczalne do zrzutu stężenia zanieczyszczeń w sytuacjach awaryjnych:

- BZT5: 210 mgO_2/dm^3;
- zawiesina: 210 mg/dm^3.

W 2010 r. do oczyszczalni ścieków w Dynowie odprowadzono łącznie 113 dam^3 ścieków.

2.3.2. Gazownictwo

Miasto Dynów posiada w miarę dobrze rozwiniętą sieć gazową. Istniejące sieci gazowe i stacje redukcyjne w większości zabezpieczają bieżące potrzeby. Według GUS, na koniec 2010 r. długość sieci gazowej wynosiła 51,9 km, przyłączonych do niej było 863 budynków. Z sieci gazowej korzysta około 57,7 % ludności.

2.3.3. Elektroenergetyka

Miasto Dynów obsługiwane jest przez jeden Główny Punkt Zasilania Energetycznego, zasilany liniami 110 kV. Teren miasta znajduje się w strefie oddziaływania sieci z dwóch terenów:

- południowego – Elektrownia „Solina”
- północnego – Elektrownia „Widełki”

Istniejący stan systemu energetycznego w Dynowie pokrywa aktualne potrzeby w zakresie zaopatrzenia w energię elektryczną. Wymaga ona jednak ciągłej rozbudowy i modernizacji. Dla poprawienia bezpieczeństwa w mieście Urząd Miasta dokonuje oświetlenia kolejnych ulic. Rozbudowa sieci elektrycznej jest kontynuowana w oparciu o prywatnych inwestorów.

Aktualnie, długość sieci elektrycznej w Dynowie wynosi 63,4 km w tym:

- linia kablowa średniego napięcia – 6,16 km;
- linia napowietrzna średniego napięcia – 8,06 km;
- linia kablowa niskiego napięcia – 13,4 km;
- linia napowietrzna niskiego napięcia – 35,78 km.

2.3.4. Gospodarka odpadami

Zlokalizowane na terenie miasta, w rejonie ulicy Wuśki, międzygminne składowisko odpadów komunalnych w Dynowie zabezpiecza miejscowe potrzeby. Położone jest na stoku wzniesienia o nazwie Grabarka, w odległości ok. 1,1 km od centrum miasta. Funkcjonuje od 1998 r., jego właścicielem jest Gmina Miejska Dynów, a zarządcą Zakład Gospodarki Komunalnej w Dynowie. Jest to składowisko odpadów innych niż niebezpieczne i obojętne, z możliwością wydzielenia części na składowanie odpadów niebezpiecznych.

2.4. Środowisko przyrodnicze

2.4.1. Budowa geologiczna i rzeźba terenu

Pod względem geologicznym Dynów leży w centralnej części wielkiej jednostki tektonicznej, nazywanej płaszczowiną skolską. Płaszczowina skolska zbudowana jest z piaskowców, iłów, łupków, które w wyniku procesów tektonicznych uległy silnemu sfałdowaniu. Miąższość osadów płaszczowiny skolskiej na wschód od Dynowa przekracza 4000 m, a poziome przesunięcie wynosi około 20 km. Miasto Dynów leży na łupkach i piaskowcach należących do warstw menilitowych wieku paleogeńskiego.

Miasto położone jest nad rzeką San, jedną z największych i najbardziej zasobnych w wodę rzek karpackich, o dużym znaczeniu gospodarczym dla województwa podkarpackiego. Rzeka wypływa w Bieszczadach Zachodnich na wysokości ok. 900 m n.p.m. na terenie Ukrainy. Długość Sanu wynosi 443,4 km, a powierzchnia jego zlewni to 16 861,3 km^2, z czego 14 390 km2 znajduje się w granicach Polski. San jest główną rzeką Bieszczadów oraz Pogórza Dynowskiego i Przemyskiego. Górny bieg rzeki ma charakter potoku górskiego, na odcinku 55 km stanowi granicę państwową pomiędzy Polską i Ukrainą.

Szeroki pas pogórza, dzielący Beskidy od Kotliny Sandomierskiej we wschodniej części nosi nazwę Pogórze Dynowskie, pochodzącą od nazwy miasta Dynów. Zasięg przestrzenny Pogórza Dynowskiego określa od zachodu rzeka Wisłok, od wschodu rzeka San, od południa Doły Jasielsko – Sanockie a od północy Pogórze Rzeszowskie. W najbliższym sąsiedztwie Dynowa wydzielono kilka mniejszych jednostek. Sam Dynów położony w dolinie Sanu należy do jednostki o nazwie Obniżenie Dubieckie, od zachodu nad Dynowem wznosi się Płaskowyż Cisowej.

Dynów leży po obu stronach Sanu, którego dno doliny znajduje się na wysokości 240 m n.p.m., na południe od miasta strome zbocza schodzą do samego koryta rzeki tworząc tym samym charakterystyczne dla rzeźby podgórskiej zwężenia doliny.

Na północ od miasta dolina rozszerza się do ponad 2 km, a przed Bachórcem ulega ponownemu zwężeniu. Lewy brzeg Sanu na terenie miasta to szeroka, wyrównana powierzchnia pocięta rowami i korytami małych potoków. Miasto Dynów położone jest w sposób typowy dla osiedli w Karpatach, gdyż jest odsunięte od rzeki i leży poza zasięgiem wód powodziowych, zaś zwarta zabudowa miasta znajduje się na wysokości 250-270 m n.p.m.

2.4.2. Wody powierzchniowe i podziemne

Występujące na terenie Gminy Miejskiej Dynów zasoby wód powierzchniowych pochodzą wyłącznie ze zlewni rzeki San, tj.:

- San;
- jego dopływy: Dynówka, Ulenka, Młynówka.

San wpływając na teren Dynowa zasilony jest już górskimi wodami większych dopływów, jak: Wołosaty, Solinka, Olszanka, Hoczewka, Osława, Sanoczek oraz licznymi potokami i strumieniami. Na terenie miasta San zbiera dodatkowo wody Dynówki, Ulenki i Młynówki.

Reżim hydrologiczny rzeki i jej dopływów na terenie miasta oraz w jego okolicach można określić jako niewyrównany. Występują tu, często z dnia na dzień, duże zmiany przepływu, wezbrania rzeki na wiosnę, latem i w zimie spowodowane zasilaniem deszczowym, śnieżnym i gruntowym w jego górnym biegu.

Występowanie wód podziemnych w powiecie rzeszowskim związane jest z wielkimi jednostkami geologicznymi, stanowiące jednocześnie regiony hydrogeologiczne. Dynów zaliczany jest do utworów trzeciorzędowych (warstwy krośnieńskie), w których poziomy wodonośne związane są z warstwami piaszczystymi, które do głębokości 200 m stanowią około połowę profilu.

Wydajność tych wód na większych głębokościach dochodzi do 200 m^3/h, jednak w utworach płytszych, do głębokości 60 – 70 m, nie jest większa niż 30 – 40 m^3/h.

Na wahania wód podziemnych wpływają czynniki atmosferyczne (opady, niedosyt wilgotności), jak i litologia warstw wodonośnych, położenie morfologiczne oraz związek zwierciadła wód podziemnych z wodami powierzchniowymi. Miejscami wypływu wód podziemnych są źródła dające początek ciekom powierzchniowym. Gęstość źródeł na Pogórzu Dynowskim waha się od 3 do 6 na km^2. W miarę wzrostu głębokości zwiększa się mineralizacja wód podziemnych.

Większość zasobów powiatu rzeszowskiego rozmieszczonych jest w Głównych Zbiornikach Wód Podziemnych (GZWP). Na obszarze Gminy Miejskiej Dynów znajduje się jeden zbiornik o zasobach udokumentowanych nr 430 „Dolina rzeki San" o powierzchni 168 km^2 i zasobach dyspozycyjnych wynoszących 802 000 m^3/d.

2.4.3. Warunki klimatyczne

Klimat Dynowa zalicza się do piętra klimatu podgórskiego, umiarkowanie ciepłego o cechach kontynentalnych, ze średnią roczną temperaturą wahającą się w granicach 5˚C - 7˚C. Najwyższe temperatury notuje się w lipcu ze średnią 17˚C - 18˚C, średnie temperatury zimowe wynoszą -3˚C - 5˚C. Latem przeważają tu wiatry zachodnie i południowo – zachodnie, a jesienią i zimą wschodnie i północno – wschodnie. Dużą rolę odgrywają wiatry fenowe wiejące z dużą prędkością z południa. Dużą rolę w sterowaniu wiatrami odgrywa dolina Sanu. Przeciętna roczna ilość opadów wynosi 750 – 800 mm. Pokrywa śnieżna utrzymuje się od 60 do 150 dni. Pierwsze przymrozki występują w październiku a ostatnie w maju. Średnia temperatura roczna waha się w granicach. W ostatnich latach występują jednak, jak w całej południowej Polsce, liczne anomalie pogodowe.

2.4.4. Gleby

Obszar Pogórza Dynowskiego jest pokryty utworami pyłowymi zalegającymi na utworach fliszowych, nazywanymi lessami karpackimi lub utworami lessopodobnymi. Są one podłożem gleb płowych oraz brunatnych, które dominują w tym regionie. W dolinach rzecznych występują urodzajne mady rzeczne, korzystne dla rolnictwa.

Na terenie miasta Dynowa występują gleby brunatne. Są to gleby jakości I – IV klasy bonitacyjnej. Grunty orne na tych glebach stanowią kompleks pszenny górski, natomiast słabsze są od nich gleby gliniaste, pyłowe i ilaste.

2.4.5. Bogactwa naturalne

Złoża surowców mineralnych występujących na terenie Gminy Miejskiej Dynów obejmują wyłącznie surowce skalne, głównie kruszywo naturalne - piaski, żwiry i pospółki. Wydobycia tych surowców dokonuje się metodą odkrywkową, jest ono znikome w skali roku i nie stwarza poważnego zagrożenia dla środowiska naturalnego.

2.4.6. Szata roślinna

Miasto charakteryzuje się bogactwem gatunkowym flory i fauny oraz natury nieożywionej. Na terenie Dynowa można wyodrębnić kilka ekosystemów różniących się między sobą warunkami środowiskowymi, a tym samym zamieszkującą je fauną. Ekosystemy występujące na terenie miasta to:

1. **San i jego dopływy** – wzdłuż Sanu występują liczne zarośla wierzbowe a wzdłuż jego dopływów – wierzbowe oraz olchowe.
2. **Zieleń miejska** – występują tu stare okazy drzew, głownie lipy drobnolistne a także klon jawor, klon zwyczajny oraz robinia akacjowa.

Niezwykle cennym przyrodniczo obiektem jest Żurawiec, który stanowią wzgórza porośnięte przez leśne zbiorowiska grądowe. W drzewostanie dominuje grab zwyczajny i dąb szypułkowy oraz buk zwyczajny, domieszkę tworzy sosna zwyczajna, osika, jodła, klon polny oraz jesion wyniosły. W runie dominują gatunki grądowe.

Gatunki objęte ochroną ścisłą występujące na Żurawcu:

- śnieżyczka przebiśnieg,
- bluszcz pospolity,
- lilia złotogłów,
- cebulica dwulistna,
- buławnik wielkokwiatowy,
- gnieźnik leśny,
- tojad mołdawski,
- parzydło leśne,
- wawrzynek wilczełyko,
- skrzyp olbrzymi,
- paprotka zwyczajna.

Gatunki objęte ochroną gatunkową częściową:

- kopytnik pospolity,
- kalina koralowa,
- miodownik melisowaty,
- konwalia majowa,
- pierwiosnek wyniosły,
- przylaszczka pospolita,
- przytulia wonna,
- płonnik pospolity.

3. **Kompleksy leśne** – większe obszary leśne, stanowiące niewielką część Dynowa; scharakteryzowane poniżej.
4. **Tereny rolnicze** – otwarte użytki rolne, a więc pastwiska, łąki i pola, które zajmują znaczną część miasta.

Zadrzewienia i laski śródpolne tworzą gatunki owocowe, np. wiśnia ptasia, grusza, jabłoń, a także drzewa leśne: dąb szypułkowy czy grab zwyczajny. Duże znaczenie mają krzewy owocowe występujące w podszyciu, na obrzeżach zadrzewień i miedzach śródpolnych. Wymienić tu należy: jarząb pospolity, różę dziką, czeremchę pospolitą, śliwę tarninę a także jeżynę, malinę właściwą i leszczynę.

Suche skarpy są miejscem występowania zbiorowisk kserotermicznej roślinności, a podmokłe łąki zajmują rośliny siedlisk bardziej wilgotnych. Występują tu liczne gatunki ziół, np. dziurawiec, świetlik łąkowy, centuria pospolita. Można tu też zauważyć rośliny objęte ścisłą ochroną, takie jak podkolan biały, storczyk szerokolistny.

Tereny te to także wszystkie ogródki działkowe i przydomowe wraz z występującymi tu krzewami, starymi drzewami i tradycyjnymi roślinami ogródkowymi.

2.4.7. Lasy

Lasy Dynowa i okolic są ją z najcenniejszych form przyrody. Charakteryzują się bogatą szatą roślinną, wyróżniającą się buczyną karpacką w formie podgórskiej, nielicznymi grądami i łęgami oraz murawami kserotermicznymi i osobliwościami geologicznymi.

Większość lasów leży na terenie chronionym, tj. na terenie Parku Krajobrazowego Pogórza Przemyskiego i Dynowskiego Obszaru Chronionego Krajobrazu. Lasy te mają bogatą florę i faunę, czyste strumienie i leśne rzeczki, które płyną po leśnych wąwozach. Powalone stare drzewa leżące na zboczach leśnych jarów czy też w ich poprzek tworzą swoistego rodzaju kładki i stwarzają pozory dzikości.

Wysoka lesistość oraz puszczański charakter lasów decyduje o licznym występowaniu zwierząt, takich jak: sarny, dziki, jelenie, kuny leśne i inne. Można tu spotkać także orliki krzykliwe, myszołowy, krogulce, puszczyki uralskie, jastrzębie czy dzięcioły. Oprócz tych zwierząt lasy zamieszkują także płazy
i gady: traszki, salamandra plamista, kumaki, ropuchy, żaby, jaszczurki oraz żmija zygzakowata.

W okolicy Dynowa przeważają lasy mieszane, w których rosną buki, jodły oraz jawory. W lasach tych występuje także sosna, świerk i brzoza. Z gatunków roślinnych wymienić należy przede wszystkim lilię złotogłów, czosnek niedźwiedzi, tojad mołdawski i różne odmiany storczyków.

Tereny Miasta i Gminy Dynów oraz powiatu rzeszowskiego to tereny wchodzące w skład Nadleśnictwa Dynów, o łącznej powierzchni 10 439,57 ha, w tym 10 180ha powierzchni leśnej. Obszar Nadleśnictwa obejmuje Park Krajobrazowy Pogórza Przemyskiego oraz dwa Obszary Chronionego Krajobrazu: Wschodniobeskidzki i Przemysko – Dynowski.

2.4.8. Świat zwierzęcy

Rejon Dynowa jest bogaty w różne gatunki zwierząt i owadów. Istniejące warunki geograficzno – przyrodnicze i klimatyczne sprzyjają zachowaniu populacji licznych zwierząt, ptaków i owadów oraz ryb.

Wzdłuż doliny Sanu prowadzą szlaki migracyjne zwierząt, co sprzyja pojawieniu się okresowo niezwykłych dla tych stron gatunków przybywających z północy oraz z południa. Można tu spotkać dzikie kaczki, czaple, niekiedy czarnego bociana a także bażanty, kuropatwy, głuszce i cietrzewie.

W rzece i jej dopływach występują klenie, leszcze, okonie, jelce, brzany, szczupaki, węgorze, kiełbie, ukleje oraz pstrągi, które obecnie coraz lepiej zadomowiły się w tej pięknej, acz bardzo groźnej rzece. Występowanie licznych gatunków ryb świadczy o tym, że wody płynące Sanu wraz z dopływami są czyste.

Tereny te zamieszkują dość pospolite i ogólnie znane gatunki ptaków, m.in.: sikory, wróble, pliszki, szpaki, sroki, słowiki, skowronki i dzięcioły.

Występuje tu również bardzo liczna gromada owadów. Są wśród nich zarówno szkodniki jak i owady pożyteczne i chronione, np. paź królowej, bielinek kapustnik, rusałka admirał, świtezianka modra, trzmiele, chrabąszcze majowe, żuki leśne.

2.4.9. Zasoby przyrody objęte ochroną prawną

Obszar miasta podzielony jest na dwa tereny, tj. położoną w Parku Krajobrazowym Pogórza Przemyskiego część wschodnią miasta, na prawym brzegu Sanu oraz teren położony na lewej stronie Sanu – w otulinie, czyli w Obszarze Chronionego Krajobrazu – część zachodnią, główną miasta. Granicę Parku Krajobrazowego stanowi rzeka San.

Teren miasta Dynowa, poza obszarem znajdującym się w granicach Parku Krajobrazowego, został wyłączony z obszaru chronionego krajobrazu, na mocy rozporządzenia nr 14 Wojewody Przemyskiego z dnia 4 kwietnia 1995 r. Do czasu wyłączenia na tym obszarze, w zakresie problematyki ochrony krajobrazu kulturowego, obowiązywały analogiczne do terenu Parku Krajobrazowego ograniczenia i zakazy.

Rygory realizacji inwestycji na terenie Parku Krajobrazowego Pogórza Przemyskiego są większe z uwagi na wymogi stawiane terenom chronionym. W planie Ochrony Parku Krajobrazowego Pogórza Przemyskiego wprowadzono ustalenia dotyczące stopniowania ochrony zasobów i walorów przyrodniczych, kulturowych i krajobrazowych parku w postaci ochrony szczególnej, ochrony wzmożonej i ochrony ekspozycji krajobrazowej.

Ochroną szczególną (prawną) objęte są:

- rezerwaty przyrody;
- użytki ekologiczne;
- stanowiska dokumentacyjne;
- pomniki przyrody;

- rezerwaty kulturowe;
- obiekty wpisane do rejestru zabytków.

Uwarunkowania ochronne obszarów o walorach przyrodniczych i krajobrazowych istnieją dla:

- Parku Krajobrazowego Pogórza Dynowskiego;
- Przemysko – Dynowskiego Obszaru Chronionego Krajobrazu;
- Doliny Sanu, jako korytarza ekologicznego o znaczeniu międzynarodowym;
- lokalnych systemów ekologicznych (dolin dopływów Sanu, ekosystemów łąkowych, zaroślowych i śródpolnych), zachowujących system powiązań ekologicznych.

Występowanie na terenie miasta Przemysko – Dynowskiego Obszaru Chronionego Krajobrazu nie ogranicza jego rozwoju, ale rzutuje na zagospodarowanie i na gospodarkę leśną, wymaga powiązania funkcji krajobrazowo – przyrodniczych z zagospodarowaniem tych terenów oraz uwzględnienia tych elementów w krajobrazie, które decydują o naturalnych walorach środowiska przyrodniczego w planach miasta i planach urządzania lasu.

Lasy w mieście Dynów znajdują się w części wschodniej miasta – za Sanem, w rejonie dzielnicy Bartkówka. Lasy ochronne zawierają się w strukturze wewnętrznej ekosystemów leśnych i samodzielnie, w strukturze funkcjonalno – przestrzennej obszaru administracyjnego miasta Dynów, nie występują. Fragmenty rozpoznane jako lasy ochronne należy rozpatrywać jako integralnie związane z większymi kompleksami.

3. ZAGROŻENIA ŚRODOWISKOWE

3.1. Zanieczyszczenia gleb, wód i lasów

Gleby

Gleba jest bardzo ważnym środowiskiem życia na Ziemi. To dzięki niej istnieje świat roślin i zwierząt.

Przyczyną negatywnych, w wielu przypadkach, przemian gleb jest działalność rolnicza jak również emisja zanieczyszczeń przemysłowych i motoryzacyjnych.

Do najważniejszych zagrożeń gleby należą:

– **zakwaszanie gleb:** do gleby dostają się zanieczyszczenia z powietrza i wód śródlądowych. Część z nich opada na glebę jako kwaśne deszcze, a część w postaci suchego opadu. Prowadzi to zwiększonego wymywania z gleby składników pokarmowych, takich jak wapń, magnez czy potas.
W roztworze glebowym zwiększa się także ilość trujących metali, w tym głównie aluminium. W konsekwencji, degradacja gleb powoduje zmniejszenie ich urodzajności i skażenie żywności, zwłaszcza metalami ciężkimi.

– **nawożenie mineralne:** nadmiar nawozów działa szkodliwie na glebę i na organizmy w niej żyjące, narusza równowagę między jej naturalnymi składnikami. Może to prowadzić do zasolenia i zakwaszenia gleby oraz do nadmiernego wzrostu w jej zawartości związków azotu i fosforu. Przy intensywnej uprawie roślin może dochodzić do tzw. zmęczenia gleby, które objawia się dużym spadkiem plonów i pogorszeniem ich jakości. Następuje ograniczenie pobierania przez rośliny substancji pokarmowych z gleby oraz zmniejszenie ich odporności na choroby.

– **erozja:** proces niszczenia powierzchni skorupy ziemskiej wywołany przez wiatr, wodę i lodowce.

Dwa główne jej typy to: erozja wodna, spowodowana głównie przez opady atmosferyczne oraz erozja wietrzna wywołana przez wiatr. Erozja doprowadza do zmniejszania w glebie zawartości materii organicznej i substancji pokarmowych, a także do pogorszenia jej struktury.

Aby zapobiec nadmiernej degradacji gleb należy przedsięwziąć wszelkie starania na szczeblu gminnym, zapobiegające powstawaniu czynników wpływających bezpośrednio na spadek jakości gleb. Do najważniejszych zadań należy:

- zminimalizowanie zjawiska osuszania podmokłych terenów i regulacji rzek obniżających poziom wód gruntowych;
- racjonalizacja nawożenia gleb;
- budowa sieci kanalizacyjnych, oczyszczalni ścieków, modernizacja składowiska odpadów, ograniczanie emisji ścieków komunalnych i rolniczych oraz różnego rodzaju odpadów niewłaściwie składowanych;
- racjonalne stosowanie chemicznych środków owadobójczych, chwastobójczych i grzybobójczych;
- przemyślany i przeanalizowany plan zagospodarowania przestrzennego – zajmowanie obszarów rolniczych pod budownictwo przemysłowe i mieszkalne;
- edukacja ekologiczna dotycząca prawidłowego użytkowania gleb.

Wody powierzchniowe

Ze względu na swą rangę gospodarczą i przyrodniczą, San objęty jest systematycznymi badaniami w ramach monitoringu środowiska, prowadzonymi przez Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Rzeszowie. Rzeka kontrolowana jest na całej długości, od źródeł do ujścia do Wisły. San, na odcinku przepływającym przez miasto Dynów, stanowi fragment jednolitej części wód o nazwie *San od Zbiornika Myczkowce do Wiaru* (dane z 2009 r.).

Tabela 8: Punkt pomiarowo – kontrolny monitoringu jakości wód rzeki San przepływającej przez miasto Dynów (dane z 2009 r.)

Kod jednolitej części wód powierzchniowych	Nazwa jednolitej części wód powierzchniowych	Nazwa punktu pomiarowo - kontrolnego	Km rzeki
PLRW200015223999	San od Zbiornika Myczkowce do Wiaru	San - Ostrów	169,5

Źródło: WIOŚ Rzeszów („Stan środowiska w powiecie rzeszowskim w 2009 roku").

Jakość wód powierzchniowych na terenie Dynowa prezentuje się na średnim poziomie. Zróżnicowanie walorów jakościowych i użytkowych zależne jest od ilości i jakości zanieczyszczeń pochodzenia naturalnego jak i powstałych w wyniku działalności człowieka.

Do czynników naturalnych zaliczyć należy:

- eutrofizację,
- wymywanie składników humusowych,
- gnicie obumierającej szaty roślinnej,
- erozję wodną i skał.

Z czynników wytworzonych sztucznie wymienić należy:

- rozwój gospodarczy i przemysłowy,
- intensyfikację rolnictwa.

Wskaźnikami zanieczyszczeń wód powierzchniowych są czynniki fizykochemiczne lub biologiczne. Najczęściej zanieczyszczenia chemiczne i mikrobiologiczne pochodzą ze źródeł punktowych oraz powierzchniowych, związanych z działalnością człowieka. Do źródeł punktowych należy zakwalifikować zrzuty ścieków oczyszczonych jak i nieoczyszczonych.

Na wpływ jakości wód Sanu mają miejscowości położone wyżej Dynowa. Poniższa tabela przedstawia źródła zanieczyszczenia wód Sanu powyżej Dynowa.

Tabela 9: Zestawienie źródeł zanieczyszczeń wód Sanu powyżej Dynowa

Miejscowość	Źródło zanieczyszczenia
Górna, źródłowa część zlewni	Rozproszone źródła ścieków bytowo - gospodarczych
Solina, powiat leski	Mechaniczno – biologiczna oczyszczalnia ścieków
Lesko	Nieoczyszczone ścieki komunalne
Sanok	Ścieki przemysłowe z „Stomil Sanok S.A.”
Sanok	Oczyszczalnia mechaniczno – biologiczna Okręgowej Spółdzielni Mleczarskiej
Sanok	Mechaniczno – biologiczna oczyszczalnia ścieków o podwyższonym stopniu usuwania biogenów
Dynów	Mechaniczno – biologiczna oczyszczalnia ścieków
Miejscowości wzdłuż biegu rzeki San	Niekontrolowane zrzuty ścieków bytowo – gospodarczych oraz rolniczych

Źródło: WIOŚ Rzeszów.

Ponadto, poważnym problemem są zanieczyszczenia powierzchniowe typu rolniczego. Na podgórskim terenie gminy oraz w dolinie Sanu dobrze rozwinięte jest rolnictwo, szczególnie uprawa zbóż oraz roślin okopowych.

Dopływ ścieków rolniczych to problem trudny do rozwiązania. Oczyszczanie tego typu ścieków polega na tym, że ścieki rolnicze mają charakter powierzchniowy i ciężko je wychwycić. Największym zagrożeniem jest produkcja roślinna, ponieważ wszelkie uprawy wymagają obróbki gleby. Rośliny okopowe, np. burak czy ziemniak, rosną w rzędach, dlatego część gleby jest bez roślin, przez co jest podatna na erozję i wzmożony spływ powierzchniowy.

Nawozy mineralne stosowane nieracjonalnie i bezmyślnie, stosowanie tzw. gnojowicy w celu podnoszenia żyzności gleby, przyczyniają się do wzrostu w wodach powierzchniowych azotanów i soli kwasu fosforowego. Są to główne czynniki wzmożenia procesu eutrofizacji.

Nie trzeba tłumaczyć, jakie nieodwracalne zmiany środowiska może wywołać szybko postępująca eutrofizacja. Mimo to, rzeka San jest nadal uważana za jedną z najczystszych rzek w regionie, a nawet w skali krajowej.

Stan czystości wody rzeki San przedstawia się następująco:

Tabela 10: Stan czystości rzeki San w Dynowie (dane z 2009 r.)

Nazwa punktu pomiarowo - kontrolnego	Klasyfikacja wskaźników i elementów jakości wód														
	ELEMENTY BIOLOGICZNE		ELEMENTY FIZYKOCHEMICZNE												
			Stan fizyczny		Warunki tlenowe i zanieczyszczenia organiczne					Zasolenie					
	Fitobentos (wskaźnik okrzemkowy)	Klasa elementów biologicznych	Temperatura	Zawiesina ogólna	Tlen rozpuszczony	BZT5	ChZT-Mn	OWO	ChZT-Cr	Przewodność w 20°	Substancje rozpuszcz.	Siarczany	Chlorki	Wapń	Magnez
San - Ostrów	III	III	I	II	I	II		I	II	I	I	I	I		

Nazwa punktu pomiarowo - kontrolnego	Klasyfikacja wskaźników i elementów jakości wód							
	ELEMENTY FIZYKOCHEMICZNE							
	Zakwaszenie	Substancje biogenne					Klasa elementów biologicznych (1-5)	Substancje szczególnie szkodliwe (specyficzne zanieczyszczenia syntetyczne i niesyntetyczne)
	Odczyn pH	Azot amonowy	Azot Kjeldahla	Azot azotanowy	Azot ogólny	Fosfor ogólny		
San - Ostrów	I	I	I	I	I	I	II	DOBRY

Nazwa punktu pomiarowo – kontrolnego	Stan/potencjał ekologiczny	Stan chemiczny	Stan wód
San - Ostrów	UMIARKOWANY	DOBRY	ZŁY

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych WIOŚ Rzeszów („Ocena stanu wód w jednolitych częściach wód rzecznych w 2009 r.")

Ocenę stanu wód rzeki San na odcinku od Zbiornika Myczkowce do Wiaru przeprowadzono w oparciu o wyniki badań fitobentosu, przeprowadzonych w punkcie San – Krasice, oraz w oparciu o wyniki badań wskaźników fizykochemicznych i wskaźników zanieczyszczeń chemicznych uzyskanych w przekroju San – Ostrów. Wartości monitorowanych wskaźników zasolenia, zakwaszenia oraz wskaźników zanieczyszczeń biogennych nie przekroczyły wartości granicznych ustalonych dla I klasy jakości wód. Stan fizyczny oraz warunki tlenowe nie przekraczały granicznych warunków dla II klasy jakości. Ocena jakości wód Sanu w wymienionej części wód, charakteryzowana przez grupę wskaźników fizyczno chemicznych, to II klasa jakości. Ocena stanu ekologicznego wykazała stan umiarkowany, natomiast stanu chemicznego stan dobry. Stan wód Sanu w rozważanej części wód oceniono jako zły.

San, jako rzeka o zmiennym charakterze, jest skutecznym neutralizatorem zanieczyszczeń. Jednak występująca duża liczba i koncentracja zrzutów ścieków doprowadzanych kanalizacją oraz zanieczyszczenia dopływające rowami bądź dostające się wraz z dopływami bocznymi i zanieczyszczenia powierzchniowe typu rolniczego ograniczają wykorzystanie turystyczno – rekreacyjnych, przyrodniczych i konsumpcyjnych walorów rzeki.

Gmina Miejska Dynów systematycznie dąży do skanalizowania miasta. Zakłada się, że objęcie siecią kanalizacyjną 90% obszaru miasta przyczyni się do zminimalizowania ilości ścieków nieczyszczonych odprowadzanych do gleb oraz wód powierzchniowych. Jest to bardzo ważny aspekt w ochronie wód powierzchniowych przed szkodliwym, a często nieodwracalnym działaniem ścieków komunalnych.
Należy tu zauważyć, że odprowadzanie ścieków komunalnych do odbiornika może wywołać szereg niekorzystnych zjawisk, jak pogorszenie smaku wody do picia, przykry

zapach czy śnięcie ryb oraz innych organizmów wodnych. Może być także przyczyną skażenia wody pobieranej do celów pitnych, terenów kąpielowych czy środków spożywczych, co może stwarzać niebezpieczeństwo wystąpienia wielu chorób zakaźnych, takich jak cholera, tyfus, dur brzuszny, żółtaczka zakaźna.

Ścieki komunalne są jednym z głównych źródeł związków biogennych w wodach powierzchniowych (głównie azot, fosfor oraz potas i sód) przyczyniających się do procesu eutrofizacji. Jest to najgroźniejsze zagrożenie ostatnich lat, dlatego też w bilansie ścieków komunalnych należy dążyć do odprowadzania w/w zanieczyszczeń w sposób zorganizowany poprzez sieć kanalizacji sanitarnej oraz wysokosprawne oczyszczalnie ścieków o podwyższonym stopniu usuwania związków biogennych.

Na terenie Gminy Miejskiej Dynów istnieje mechaniczno – biologiczna oczyszczalnia ścieków. Oczyszczanie mechaniczne ścieków osiąga wysoki stopień sprawności i nie istnieje potrzeba usprawnienia technologii. Ewentualne zmiany przyczyniłyby się do usprawnienia obsługi urządzeń i obiektów części mechanicznej. Istnieje natomiast problem z oczyszczaniem biologicznym. Związki fosforu i azotu usuwane są jedynie w stopniu minimalnym, wymaganym polskim prawem, dlatego też zachodzi potrzeba modernizacji technologii oraz obiektów
i urządzeń części biologicznej.

Lasy

Lasy pełnią bardzo ważną rolę w produkcji życiodajnego tlenu – nazywane są wielkimi fabrykami tlenu. Łącznie, lasy Ziemi zaspokajają połowę zapotrzebowania na tlen wszystkich ludzi i zwierząt, produkując go rocznie ok. 26 mld ton. Lasy absorbują także dwutlenek węgla – 1 ha lasu wchłania rocznie 140-250 ton CO_2.

Decydujący wpływ na stan lasów mają:

– **czynniki naturalne** – tj. obniżenie poziomu wód gruntowych i częsty deficyt opadów atmosferycznych; wiatr i śnieg wywołujące osłabienie drzew, ich podatność na ataki szkodników i choroby oraz susze w zasadniczy

sposób zwiększające zagrożenie lasów pożarami. Do najważniejszych przyczyn wywołujących pożary w lasach należy zaliczyć przerzuty ognia z gruntów nieleśnych (wypalanie ściernisk, traw lub nieużytków).

– **czynniki pochodzenia antropogenicznego** – zanieczyszczenia wód powierzchniowych, skażenia atmosfery gazami i pyłami, zakwaszenie gleb negatywnie wpływają na ekosystemy leśne, sprzyjając występowaniu szkodników i lokalnie powodując zamieranie lasów. Za najgroźniejsze uznaje się spaliny, dwutlenek siarki, tlenki azotu, fluor i pyły.

Lasy są ważnym elementem w funkcji przyrody, stąd istotne jest wprowadzenie odpowiedniej polityki leśnej. Najważniejsze jej cele to:

- przeciwdziałanie szkodnictwu leśnemu spowodowane penetracją lasów i kradzieżą materiału zalesieniowego przez ludność;
- przeciwdziałanie oraz umiejętne wprowadzanie zmian leśnych form użytkowania terenu na inne formy (osadnictwo, infrastruktura komunikacyjna, zabudowa rekreacyjna, kopalnictwo, przemysł);
- zwiększanie świadomości ekologicznej dotyczącej skutków zaśmiecania i zanieczyszczania lasów, w tym wywołanych przez organizację nielegalnych wysypisk śmieci;
- ochrona węzłów i korytarzy ekologicznych poprzez ograniczanie wycinania lasów na gruntach porolnych;
- przeciwdziałanie kłusownictwu.

3.2. Zanieczyszczenia powietrza

Zanieczyszczenia powietrza atmosferycznego to gazy, ciecze i ciała stałe obecne w atmosferze, niebędące jego naturalnymi składnikami, lub też substancje występujące w ilościach nienaturalnych, wyraźnie zwiększonych, w porównaniu do naturalnego składu powietrza.

Jako źródła powstawania zanieczyszczeń powietrza należy wymienić cztery grupy:

- energetyczne spalanie paliw;
- przemysłowe procesy technologiczne;
- komunikacyjne – transport samochodowy;
- komunalne – gospodarstwa domowe oraz utylizacja odpadów i ścieków.

Ponadto, źródła mogą być:

- punktowe (komin);
- liniowe (droga);
- powierzchniowe (oczyszczalnia ścieków).

Główne rodzaje zanieczyszczeń można podzielić na:

- chemiczne, wprowadzane w postaci gazów i aerozoli, m.in. tlenki siarki, tlenki azotu, tlenek i dwutlenek węgla, węglowodory, związki ołowiu;
- mechaniczne – różnego rodzaju pyły, m.in. zanieczyszczenia powstające w wyniku spalania paliw, opad pyłu, pył zawieszony w powietrzu, wzrost stężenia tlenków siarki i azotu, tlenku i dwutlenku węgla, zanieczyszczenia radioaktywne.

Ocena jakości powietrza w województwie podkarpackim za rok 2010 opracowana została w oparciu o przepisy, wprowadzone w życie ustawą Prawo ochrony środowiska i odpowiednimi rozporządzeniami Ministra Środowiska:

- z dnia 3 marca 2008 r. w sprawie poziomów niektórych substancji w powietrzu (Dz.U. 2008 Nr 47 poz. 281). Wartości kryterialne określone dla poszczególnych zanieczyszczeń, zamieszczone w rozporządzeniu są zgodne z dyrektywami 2008/50/WE i 2004/107/WE,
- z dnia 17 grudnia 2008 r. w sprawie dokonywania ceny poziomów substancji w powietrzu (Dz.U. 2009 Nr 5 poz. 31).

W przypadku pyłu PM2.5 przy opracowywaniu oceny jakości powierza za rok 2010 oparto się na wartościach kryterialnych, zawartych w dyrektywie 2008/50/WE w sprawie jakości powietrza i czystszego powietrza dla Europy.

Oceny jakości powietrza dokonuje się z uwzględnieniem dwóch grup kryteriów:

- ustanowionych ze względu na ochronę zdrowia (NO_2, SO_2, CO, O_3, C_6H_6, PM10, PM2.5, Pb, Cd, Ni, As, B(a)P),
- ustanowionych ze względu na ochronę roślin (SO_2, NO_X, O_3).

Klasyfikacja stref dokonana została na podstawie najwyższych stężeń na obszarze aglomeracji lub innej strefy.

W zakresie wszystkich uwzględnionych w ocenie za rok 2010 zanieczyszczeń województwo podkarpackie podzielone zostało na dwie strefy. Strefę stanowią miasto Rzeszów o liczbie mieszkańców przekraczającej 100 tys. oraz pozostała część województwa jako strefa podkarpacka.

Gmina Miejska Dynów, zgodnie z podziałem terytorialnym, została zakwalifikowana w strefie podkarpackiej.

W badanym okresie, tj. w roku 2010, na terenie województwa podkarpackiego zlokalizowanych było 15 stacji i stanowisk pomiarowych. Przy sporządzaniu oceny jakości powietrza na terenie województwa podkarpackiego wykorzystano wyniki pomiarów ze stacji monitoringu powietrza, działających w ramach Państwowego Monitoringu Środowiska, nadzorowanych przez Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Rzeszowie.

Dane, dotyczące pomiarów zanieczyszczeń powietrza w strefie podkarpackiej w 2010 roku, uzyskane z Wojewódzkiego Inspektoratu Ochrony Środowiska przedstawiają się następująco:

- wartości stężeń średniorocznych dwutlenku siarki (SO_2) mieściły się w przedziale 4,8 – 12,1 µg/m^3,
- wartości stężeń średniorocznych dwutlenku azotu (NO_2) mieściły się w przedziale 8,7 – 29,8 µg/m^3,
- wartości stężeń średniorocznych benzenu (C_6H_6) kształtowały się na poziomie 2,1 – 3,4 µg/m^3,
- wartości stężeń średniorocznych pyłu zawieszonego PM10 mieściły się w przedziale 38 – 51 µg/m^3 i znacznie przekroczyły określoną w rozporządzeniu dopuszczalną ilość,
- wartości stężeń średniorocznych pyłu zawieszonego PM2.5 kształtowały się na poziomie 26,3 – 42,4 µg/m^3 i w niektórych punktach pomiarowych poziom ten został przekroczony,
- wartości stężeń średniorocznych arsenu (As) mieściły się w przedziale 1,4 – 1,9 ng/m^3,
- wartości stężeń średniorocznych kadmu (Cd) mieściły się w przedziale 0,8 – 1,6 ng/m^3,
- wartości stężeń średniorocznych niklu (Ni) kształtowały się na poziomie 1,0 – 1,6 ng/m^3,
- wartości stężeń średniorocznych ołowiu (Pb) mieściły się w przedziale 0,02 – 0,08 µg/m^3,
- wartości stężeń średniorocznych benzo(a)pirenu [B(a)P] mieściły się w przedziale 3,9 – 7,2 ng/m^3 i przekroczyły wartość docelową;
- wg kryterium ochrony roślin: wartości stężeń średniorocznych dwutlenku siarki (SO_2) kształtowały się w przedziale 3,7 – 6,2 µg/m^3, zaś poziom średniorocznego stężenia dwutlenku azotu (NO_2) wynosił 4,7 µg/m^3.

Badania i pomiary zanieczyszczeń powietrza, wykonywane przez Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Rzeszowie wykazały, że stopień zanieczyszczeń

mieści się w kategoriach wartości przyjętych dla obszarów specjalnie chronionych. Czyste powietrze na terenie miasta wynika z braku większych zakładów pracy, które powodowałyby emisję zanieczyszczeń.

Do głównych źródeł zanieczyszczeń powietrza na terenie Dynowa zaliczyć należy zanieczyszczenia komunalne – spalanie paliw (systemy ogrzewania domów) oraz utylizację odpadów i ścieków (składowisko odpadów, oczyszczalnia ścieków). W dalszej kolejności są to zanieczyszczenia pochodzące ze źródeł liniowych (zanieczyszczenia komunikacyjne) oraz zanieczyszczenia rolnicze.

Stopień koncentracji źródeł i wielkość emisji w mieście są zróżnicowane. Najliczniejszą grupę stanowią źródła punktowe – są to komunalne i zakładowe kotłownie węglowe i gazowe oraz paleniska domowe. Jako czynnik grzewczy stosowane są najczęściej: węgiel kamienny, gaz ziemny, olej opałowy a także trociny i odpady drzewne. Na terenie miasta emitowane są gazy i pyły, pochodzące głównie ze spalania energetycznego paliw stałych.

Na obszarze Gminy Miejskiej Dynów, średnioroczne stężenia podstawowych zanieczyszczeń powietrza (SO_2, NO_2) nie przekraczają dopuszczalnych norm. W przypadku zanieczyszczeń powietrza pyłami (PM10, PM2.5) odnotowano przekroczenia dopuszczalnych stężeń średniorocznych, które charakteryzują się zmiennością sezonową (w okresie grzewczym odnotowuje się zwiększone stężenia pyłów, ponieważ nadal podstawowym paliwem stosowanym do ogrzewania domów jest węgiel kamienny).

Klasyfikacja pod względem zanieczyszczeń powietrza, według kryteriów ustanowionych ze względu na ochronę zdrowia i ochronę roślin w strefie podkarpackiej, a tym samym w Gminie Miejskiej Dynów, przedstawia się następująco:

Tabela 11: Klasyfikacja pod względem zanieczyszczeń powietrza wg kryterium ochrony zdrowia i ochrony roślin

Zanieczyszczenia powietrza	Ochrona zdrowia	Ochrona roślin
dwutlenek siarki (SO_2)	klasa A	klasa A
dwutlenek azotu (NO_2)	klasa A	klasa A
benzen (C_6H_6)	klasa A	
pył zawieszony PM10	klasa C	
pył zawieszony PM2.5	klasa C	
ołów (Pb)	klasa A	
kadm (Cd)	klasa A	
nikiel (Ni)	klasa A	
arsen (As)	klasa A	
benzo(a)piren [B(a)P]	klasa C	
tlenek węgla (CO)	klasa A	
ozon (O_3)		klasa A

klasa A – poziom stężeń zanieczyszczenia nie przekraczający poziomu dopuszczalnego,
klasa C – poziom stężeń zanieczyszczenia powyżej poziomu dopuszczalnego.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych WIOŚ Rzeszów („Roczna ocena jakości powietrza w województwie podkarpackim. Raport za rok 2010.")

Ze względu na jakość powietrza, Gmina Miejska Dynów została sklasyfikowana jako klasa strefy A.

Jak pokazują wyniki pomiarów, jakość powietrza w Gminie Miejskiej Dynów jest na dobrym poziomie. Jednak należy przedsięwziąć wszelkie kroki, aby zminimalizować emisję zanieczyszczeń. W dynowskich warunkach lokalnych można to osiągnąć poprzez:

- ocieplanie budynków i stosowanie mierników energii, które pozwolą ograniczyć straty energii w przemyśle i sektorze mieszkaniowym;
- likwidację indywidualnych palenisk domowych i małych kotłowni opalanych węglem, stosując w zamian ogrzewanie gazowe i elektryczne;
- wykorzystanie nowych, odnawialnych źródeł energii, takich jak np. energia słoneczna, wiatrowa i wodna;
- tworzenie stref dla pieszych w centrum miasta i osiedli, częstsze korzystanie z komunikacji miejskiej lub roweru.

3.3. Hałas

Hałas jest specyficznym czynnikiem zanieczyszczającym środowisko. Stanowi przyczynę powszechnej degradacji środowiska naturalnego.

Źródła powstawania hałasu to przede wszystkim:

- ruch transportowy,
- działalność przemysłowa,
- aktywność rekreacyjna.

Gmina Miejska Dynów jest dość małą aglomeracją, i dlatego też brak jest znaczących źródeł hałasu. Do najpoważniejszych przyczyn powstawania hałasu należy zaliczyć ruch drogowy w centrum miasta oraz wzdłuż głównych szlaków komunikacyjnych, tj.:

- drogi nr 884 Przemyśl – Domaradz, kier. Krosno, Brzozów, Sanok, Barwinek;
- drogi nr 835 Lublin – Przeworsk – Grabownica Starzeńska, kier. jw.

W dniach 28.07-29,07.2011 r. zostały przeprowadzone badania hałasu w środowisku pochodzącego z ruchu drogowego pojazdów na odcinku drogi nr 835 w Dynowie (ul. Piłsudskiego) w otoczeniu zwartej zabudowy jednorodzinnej zlokalizowanej po obu stronach reprezentatywnego odcinka drogi.

Równoważny poziom dźwięku w przedziale czasu odniesienia 16 h w porze dziennej wyniósł 72,1+0,8 dB przy dopuszczalnym 85 dB.

Natomiast równoważny poziom dźwięku w przedziale czasu odniesienia 8 h w porze nocnej wyniósł 64+0,8 dB przy dopuszczalnym 85 dB.

Źródłem hałasu jest dynowskie targowisko, lecz tylko w dniach handlowych. Działalność przemysłowa oraz handlowa jest ograniczona, jednak może stwarzać lokalne problemy z hałasem. Najbardziej uciążliwe dla środowiska to, działające na terenie Dynowa, zakłady obróbki drewna, firmy budowlane oraz usługowo – handlowe. Ponadto, źródłem hałasu są lokale rozrywkowe, szczególnie w godzinach wieczornych oraz obiekty sportowe – stadion LKS Dynovia. Poza centrum Dynowa hałas wytwarza rolnictwo, szczególnie w okresie intensywnych zasiewów oraz zbiorów plonów. Punktowym źródłem hałasu w mieście jest także blok biologiczny na oczyszczalni ścieków (system powierzchniowego napowietrzania ścieków – aeratory powierzchniowe o osi pionowej).

Pomiar emisji hałasu w Dynowie poza hałasem pochodzącym od dróg nie jest prowadzony, a przekroczenia dopuszczalnych poziomów hałasu zdarzają się sporadycznie i nie wpływają znacząco na środowisko naturalne.

3.4. Promieniowanie elektromagnetyczne

Wszystkie urządzenia elektryczne, w tym napowietrzne linie przesyłowe, wytwarzają w swoim otoczeniu pola elektromagnetyczne. W zależności od zakresu częstotliwości, pola elektromagnetyczne wytwarzają elektromagnetyczne promieniowanie niejonizujące (1-10^{16} Hz) oraz promieniowanie jonizujące (10^{16}-10^{22} Hz). Źródłem promieniowania niejonizującego są systemy przesyłowe energii elektrycznej, stacje nadawcze radiowe, telewizyjne, telefonii komórkowej, urządzenia radiolokacyjne (radary), telefony komórkowe, medyczne urządzenia diagnostyczne i terapeutyczne oraz urządzenia gospodarstwa domowego (kuchenki mikrofalowe).

W obszarze otaczającym źródło pola magnetycznego, jakim są linie elektroenergetyczne, występuje podwyższony poziom natężenia pola elektromagnetycznego. Pole to, o częstotliwości 50 Hz i przy natężeniu powyżej 1 kV/m, poprzez swoją składową elektryczną, ma niekorzystny wpływ na organizmy żywe.

Linie i stacje napowietrzne są postrzegane jako elementy nieharmonizujące z krajobrazem, zarówno naturalnym jak i zurbanizowanym, zaś strefy występowania podwyższonego poziomu pola elektromagnetycznego są obszarami ograniczonego użytkowania i zagospodarowania terenu.

W Gminie Miejskiej Dynów przesyłowy układ napowietrzny stanowią linie o napięciu 750, 400 i 200 kV, doprowadzające napięcie z elektrowni i krajowego systemu zasilania do węzłów energetycznych najwyższych na wysokie napięcie, zlokalizowanych w Boguchwale, koło Rzeszowa. System rozdzielczy wysokiego napięcia tworzą układy linii 110 kV, zasilające stacje redukcyjne z wysokiego na średnie napięcie (GPZ-ty), zlokalizowane w Harcie.

W związku z występowaniem potencjalnego zagrożenia, wywołanego przez przebywanie w obszarze oddziaływania silnych pól elektromagnetycznych, występujących w otoczeniu anten nadawczych, zostały ustalone przepisy ochrony przed promieniowaniem. Mają one na celu zapewnienie odpowiedniej separacji przestrzennej pomiędzy miejscem przebywania ludzi a obszarami o wysokim poziomie natężenia pól elektromagnetycznych.

W obszarach o wartościach natężenia pola lub gęstości mocy osiągającej lub przekraczającej powyższe wartości nie dopuszcza się przebywania ludności, poza osobami zatrudnionymi przy użytkowaniu źródeł pól. Warunki przebywania pracowników w tym obszarze oraz szczegółowe zasady ochrony przed elektromagnetycznym promieniowaniem niejonizującym określają przepisy i rozporządzenia.

3.5. Nadzwyczajne zagrożenia środowiska

Awarie i klęski żywiołowe

Ustawa z dnia 18 kwietnia 2002 (Dz. U. Nr 62, poz. 558) dotycząca stanu klęski żywiołowej mówi, że klęska żywiołowa to katastrofa naturalna lub awaria techniczna, której skutki zagrażają życiu lub zdrowiu dużej liczby osób, mieniu w wielkich rozmiarach albo środowisku na znacznych obszarach, a pomoc i ochrona mogą być skutecznie podjęte tylko przy zastosowaniu nadzwyczajnych środków, we współdziałaniu różnych organów i instytucji oraz specjalistycznych służb i formacji działających pod jednolitym kierownictwem.

Do poważnych awarii zaliczają się:

- awarie w zakładach przemysłowych,
- przewozy ładunków niebezpiecznych,
- katastrofy naturalne – zagrożenia powodziowe, huragany, gradobicia, osuwiska ziemi, susze, pożary.

ZAGROŻENIA PRAWDOPODOBNE DLA MIASTA DYNOWA:

- katastrofy naturalne: pożary, powodzie i zatopienia, wichury, śnieżyce, gradobicie, upały;
- katastrofy techniczne: katastrofy kolejowe, drogowe (również z uwolnieniem się niebezpiecznych środków chemicznych), budowlane, awarie sieci energetycznych, instalacji ciepłowniczych, sieci wodociągowych;
- zagrożenia sanitarno – epidemiologiczne: epidemie;
- zagrożenia terrorystyczne: podłożenie ładunku wybuchowego, bioterror, terror chemiczny i radioaktywny.

Do najgroźniejszych zagrożeń wywołanych klęskami żywiołowymi należy zaliczyć powodzie i podtopienia. Może wystąpić zagrożenie powodziowe w przypadku katastrofalnych przyborów wód, dla ulic i terenów położonych na obszarze zalewowym. Ulice znajdujące się w terenie zalewowym to: Bartkówka, Kolejowa, Plażowa, Łazienka, Sanowa, Karolówka, Wierzbowa, Błonie. W czasie gwałtownych opadów mogą nastąpić podtopienia budynków wzdłuż potoku Dynówka – ulice: Błonie, Sikorskiego, Podgórska, Źródlana, Potok, Dworska (w rejonie dworca autobusowego), a także przy ulicy

Wuśki. Może też wystąpić podtopienie budynków na skrzyżowaniu ulicy Grunwaldzkiej z potokiem Ulenka.

Ponadto na terenie miasta Dynowa zagrożenie pożarowe stwarzają lasy. Są one zaliczone do III strefy zagrożenia pożarowego. Istnieją jednak okresy, kiedy zagrożenie pożarowe jest duże, szczególnie wiosną i jesienią – w czasie wypalania traw na gruntach przyległych do obszarów leśnych. Poważnymi czynnikami wywołującymi katastrofy naturalne są: klimat oraz występujące coraz częściej anomalie pogodowe.

Katastrofy techniczne to kolejna grupa realnych zagrożeń, zważywszy że miasto leży na ważnych szlakach komunikacyjnych regionu:

- droga nr 884, Przemyśl – Domaradz,
- droga nr 835, Lublin – Przeworsk – Grabownica Starzeńska.

W przypadku awarii i poważnych klęsk żywiołowych Gminny Zespół Reagowania Kryzysowego posiada plan reagowania kryzysowego oraz plan bezpośredniej ochrony przed powodzią.

W ciągu ostatnich lat w Gminie Miejskiej Dynów nie odnotowano żadnych poważnych awarii w zakładach przemysłowych i gospodarczych. Ponadto nie doszło do katastrof drogowych spowodowanych przewozem ładunków niebezpiecznych. Najbardziej nieprzewidywalne klęski żywiołowe występują sporadycznie, są to głównie podtopienia wywołane wylewem rzek, silne wiatry, letnie susze, czy zator lodowy na Sanie.

Zagrożenia nadzwyczajne

Zgodnie z definicją zawartą w ustawie w art. 104 ust. 2 o ochronie i kształtowaniu środowiska, nadzwyczajne zagrożenie środowiska to zdarzenie, które posiada charakter gwałtowny i stwarza powszechne niebezpieczeństwo dla ludzi i środowiska.

Wystąpienie nadzwyczajnych zagrożeń środowiska w dużej mierze uzależnione jest od stopnia uprzemysłowienia regionu.

Przede wszystkim rozwinięte technologie w przemyśle doprowadzają do występowania gwałtownych zdarzeń, niebędących klęskami żywiołowymi, a mogących wywołać

znaczne zniszczenie środowiska lub pogorszenie jego stanu, stwarzając również niebezpieczeństwo dla ludzi.

Możliwość doprowadzenia do nadzwyczajnego zagrożenia środowiska z potencjalnych źródeł jest bardzo zróżnicowana i zależna od wielu czynników, wynikających m.in. z łatwości uwalniania się niebezpiecznych związków, sposobu ich rozprzestrzeniania się w środowisku, zastosowanych urządzeń zabezpieczających oraz od nadzoru sprawowanego przez osoby odpowiedzialne utrzymanie reżimu technologicznego urządzeń, których awaria, bądź zły stan techniczny mógłby w prostej linii doprowadzić do wystąpienia szczególnego zagrożenia środowiska.

Stopień uprzemysłowienia w Gminie Miejskiej Dynów jest niewielki, nie występują zakłady mogące produkować bądź wykorzystywać niebezpieczną substancję w linii produkcyjnej, stąd też zagrożenia o których mowa nie są zbyt duże.

Brak jest zakładów produkujących bądź wykorzystujących niebezpieczne substancje chemiczne, posiadających chłodnie wykorzystujące jako czynnik chłodniczy np. amoniak. Natomiast na terenie Dynowa stwierdzono firmy posiadające substancje ropopochodne (etylina, olej napędowy). Mowa tu o stacjach benzynowych.

Ponadto na terenie Dynowa zlokalizowana jest stacja uzdatniania wody zarządzana przez Zakład Gospodarki Komunalnej. Do dezynfekcji wody przekazywanej wodociągami miejskimi stosuje się chlor, jednak w wyniku awarii prowadzącej do uwolnienia chloru w obiekcie chlorowni, medium o którym mowa, nie ma prawa przedostać się do środowiska.

4. CELE I PRIORYTETY DLA OCHRONY ŚRODOWISKA

4.1. Cele wynikające z przepisów szczególnych i norm prawa lokalnego

Założenia polityki ekologicznej dla powiatu rzeszowskiego obejmują wszelkie założenia i działania z dziedziny ekologii i ochrony środowiska.

Działania i przedsięwzięcia w zakresie ochrony środowiska w powiecie rzeszowskim zmierzają w kierunku poprawy stanu środowiska, racjonalnego gospodarowania zasobami, w tym ograniczenia materiałochłonności, wodochłonności, energochłonności i emisji zanieczyszczeń.

Strategicznym celem polityki ekologicznej powiatu jest ograniczanie szkodliwych czynników wpływających na zdrowie i zapobieganie zagrożeniom zdrowia. Dlatego bardzo duże znaczenie ma poprawa jakości wody do picia, poprawa stanu powietrza atmosferycznego, ochrona przed chemicznym zanieczyszczeniem gleb i wód gruntowych, odpady komunalne i przemysłowe, hałas, promieniowanie elektromagnetyczne, zapobieganie nadzwyczajnym zagrożeniom środowiska.

Program ochrony środowiska dla Gminy Miejskiej Dynów jest przedsięwzięciem kompleksowym i wybiegającym swoim działaniem w przyszłość. Przedstawione poniżej założenia polityki ekologicznej Gminy Miejskiej Dynów są zgodne z założeniami polityki ekologicznej powiatu rzeszowskiego oraz województwa podkarpackiego.

4.2. Priorytety dla ochrony środowiska

4.2.1. Ochrona wód i efektywne wykorzystanie zasobów wodnych

Inwestycje prowadzące do zredukowania ilości zanieczyszczeń odprowadzanych ze ściekami do wód i ziemi oraz realizowane kompleksowo wraz z nimi inwestycje mające na celu zapewnienie odpowiedniej jakości wody przeznaczonej do spożycia przez ludzi w aglomeracjach, zgodnie z Krajowym Programem Oczyszczania Ścieków Komunalnych, w szczególności: budowa systemów kanalizacji sanitarnej zbiorczej, w tym zakończenie rozpoczętych inwestycji w tym zakresie.

4.2.2. Przeciwdziałanie zagrożeniom środowiska

Kierowanie środków na odtwarzanie i modernizowanie zabudowy hydrotechnicznej, zwłaszcza w przypadku jej wielofunkcyjności, na projekty związane z renaturyzacją, przywracaniem funkcjonalności przyrodniczej, hamowaniem odpływu wody, zwiększające naturalną retencję, ograniczające zagrożenie powodziowe, związane ze wzrostem dyspozycyjności zasobów wody, a także w zakresie zapobiegania i przeciwdziałania poważnym awariom i monitorowaniem stanu środowiska.

4.2.3. Gospodarka odpadami

Inwestycje związane z zapobieganiem oraz ograniczaniem wytwarzania odpadów komunalnych, wdrażaniem technologii odzysku, w tym recyklingu, wdrażaniem technologii unieszkodliwiania odpadów komunalnych, oraz likwidacją zagrożeń wynikających ze składowania tych odpadów, zgodnie z gminnym planem gospodarki odpadami.

4.2.4. Pozyskiwanie energii ze źródeł odnawialnych

Inwestycje podnoszące efektywność energetyczną (np. budowa budynków energooszczędnych z wykorzystaniem odnawialnych źródeł energii - kolektorów słonecznych przez właścicieli budynków mieszkalnych jednorodzinnych, termomodernizacje budynków).

4.2.5. Ochrona różnorodności biologicznej i krajobrazu oraz zrównoważony rozwój lasów

Działania na rzecz ochrony przyrody na obszarach chronionych, prowadzące do ograniczenia degradacji środowiska naturalnego oraz strat zasobów różnorodności biologicznej (np. renaturyzacja zniszczonych i cennych ekosystemów i siedlisk przyrodniczych, szczególnie wodno - błotnych i cennych nieleśnych, odbudowa potencjału produkcyjnego ekosystemów leśnych naruszonych w wyniku katastrof leśnych i pożarów).

4.2.6. Ochrona powietrza atmosferycznego, klimatu i warstwy ozonowej

Wprowadzanie nowoczesnych technik spalania paliw, zastosowanie paliw ekologicznych w instalacjach wykorzystujących jako paliwo węgiel kamienny, zwiększanie w produkcji energii udziału energii wyprodukowanej z wykorzystaniem źródeł odnawialnych, instalowanie nowych oraz poprawa sprawności funkcjonujących urządzeń do redukcji zanieczyszczeń), realizacja naprawczych programów ochrony powietrza, redukcja niskiej emisji (m.in. poprzez: modernizację kotłowni w obiektach użyteczności publicznej z wykorzystaniem paliw

ekologicznych oraz linii przesyłu ciepła, budowę sieci gazowej, wykorzystanie odnawialnych źródeł energii), inwestycje związane ograniczaniem emisji komunikacyjnej i ochroną przed jej negatywnym oddziaływaniem.

4.2.7. Ochrona powierzchni ziemi

Rekultywacja terenów zdegradowanych i zdewastowanych w wyniku różnorakiej działalności, w tym: eksploatacji surowców, składowania odpadów, spowodowanych czynnikami naturalnymi w tym osuwiskami.

4.2.8. Ochrona przed hałasem i promieniowaniem elektromagnetycznym

Inwestycje związane z ograniczaniem hałasu zagrażającego zdrowiu, w szczególności komunikacyjnego i nowych technologii ograniczających hałas w przedsiębiorstwach.

4.2.9. Ochrona zasobów kopalin

Rozpoznanie i koncesjonowana eksploatacja zasobów surowców o szczególnym znaczeniu dla rozwoju gospodarczego Gminy Miejskiej Dynów.

5. WIELOLETNI PROGRAM INWESTYCYJNY WRAZ Z KOSZTAMI REALIZACJI PROGRAMU ORAZ ŹRÓDŁA JEGO FINANSOWANIA NA LATA 2012 – 2019

5.1. Wieloletni program inwestycyjny wraz z kosztami realizacji programu

Lp.	Nazwa zadania	Harmonogram realizacji	Podmioty zaangażowane	Nakłady ogółem w tys. PLN	Źródła finansowania		
					Budżet gminy	Budżet państwa Środki prywatne Inne środki	Budżet UE
1	2	3	4	5	6	7	8
I. GOSPODARKA WODNO - ŚCIEKOWA							
1.	Budowa i przebudowa miejskiej rozdzielczej sieci wodociągowej wraz z przyłączami na terenie miasta Dynów – etap I (projekt w trakcie oceny merytorycznej i strategicznej dokonywanej przez Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego)	2012-2013	Gmina Miejska Dynów	1 755	527		1 228
2.	Budowa i przebudowa miejskiej rozdzielczej sieci wodociągowej wraz z przyłączami na terenie miasta Dynów – etap II	2013-2014	Gmina Miejska Dynów	4 000	ok. 1 200		2 800

Lp.	Nazwa zadania	Harmonogram realizacji	Podmioty zaangażowane	Nakłady ogółem w tys. PLN	Źródła finansowania		
					Budżet gminy	Budżet państwa Środki prywatne Inne środki	Budżet UE
1	2	3	4	5	6	7	8
3.	Budowa i przebudowa miejskiej rozdzielczej sieci wodociągowej wraz z przyłączami na terenie miasta Dynów – etap III	2015-2016	Gmina Miejska Dynów	4 000	ok. 1 200		2 800
4.	Budowa kanalizacji sanitarnej w Dynowie – etap III	2013-2018	Gmina Miejska Dynów	10 320	3 090		7 220
5.	Budowa kanalizacji sanitarnej w Dynowie – etap IV – ul. Bartkówka	2019-2021	Gmina Miejska Dynów	5 880	1 760		4 116
6.	Remont i modernizacja oczyszczalni ścieków w Dynowie	2014-2017	Gmina Miejska Dynów	5 000	1 500		3 500
RAZEM				**30 955**	**9 277**		**21 664**

Lp.	Nazwa zadania	Harmonogram realizacji	Podmioty zaangażowane	Nakłady ogółem w tys. PLN	Źródła finansowania		
					Budżet gminy	Budżet państwa Środki prywatne Inne środki	Budżet UE
1	2	3	4	5	6	7	8
II. MODERNIZACJA I PRZEBUDOWA DRÓG							
1.	Poprawa wizerunku miasta Dynów poprzez rewitalizację Rynku i przyległych ulic, parku przydworskiego oraz remont infrastruktury komunikacyjnej w obrębie Obszaru I	2011-2013	Gmina Miejska Dynów	9 830	1 762		8 068
2.	Poprawa zniszczonego poprzez podtopienie układu komunikacyjnego w Dynowie	2012	Gmina Miejska Dynów	472	27		445
			RAZEM	**10 302**	**1 789**		**8 513**
III. TERMOMODERNIZACJA BUDYNKÓW KOMUNALNYCH							
1.	Termomodernizacja budynków użyteczności publicznej w Dynowie: Urzędu Miejskiego, Szkoły Podstawowej nr 2, budynku OSP (ul. Bartkówka), budynku zaplecza stadionu miejskiego	2013-2014	Gmina Miejska Dynów	2 393	802		1 591
			RAZEM	**2 393**	**802**		**1 591**
Lp.	**Nazwa zadania**	**Harmonogram**	**Podmioty**	**Nakłady**	**Źródła finansowania**		

		realizacji	zaangażowane	ogółem w tys. PLN	Budżet gminy	Budżet państwa Środki prywatne Inne środki	Budżet UE
1	2	3	4	5	6	7	8
IV. GOSPODARKA ODPADAMI							
1.	Usuwanie wyrobów zawierających azbest z terenu Gminy Miejskiej Dynów	2012-2019	Gmina Miejska Dynów	200	30	170	
2.	Wdrożenie nowego systemu gospodarki odpadami	2013	Gmina Miejska Dynów	100	100		
3.	Rekultywacja składowiska odpadów komunalnych w Dynowie	2012-2019	Gmina Miejska Dynów	2 500	750		1 750
RAZEM				**2 800**	**880**	**170**	**1 750**
SUMA (I+II+III+IV)				**46 450**	**12 748**	**170**	**33 518**

5.2. Możliwe źródła finansowania programu

Źródła finansowania Programu ochrony środowiska są zróżnicowane, w zależności od rodzaju i okresu przewidywanego działania, a przede wszystkim możliwości stosowania instrumentów finansowo - ekonomicznych na poziomie krajowym, regionalnym i lokalnym.

W najbliższych latach priorytetowe będą działania związane z realizacją postanowień Traktatu Akcesyjnego. Odnowiona Strategia Lizbońska, w obszarze środowiska, kładzie nacisk na wzmacnianie synergii pomiędzy ochroną środowiska i wzrostem gospodarczym, przede wszystkim poprzez racjonalne wykorzystywanie zasobów środowiska oraz rozwój przemysłu środowiskowego (eco-industry). Nakłady na ochronę środowiska będą więc musiały znacznie wzrosnąć.

Realizacja programu finansowana będzie ze środków:

- publicznych, w tym:
  - krajowych, pochodzących z: budżetu państwa, budżetu gminy, pozabudżetowych instytucji publicznych,
  - zagranicznych, pochodzących między innymi z; Funduszu Spójności, Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego, Norweskiego Mechanizmu Finansowego, instrumentu finansowego na rzecz środowiska LIFE +, fundacji itp.;
- niepublicznych, pochodzących z dochodów przedsiębiorstw i inwestorów, banków komercyjnych, funduszy inwestycyjnych, towarzystw leasingowych, itp., w ramach których najczęstszymi formami finansowania będą:
  - zobowiązania finansowe (np. kredyty, pożyczki, obligacje, leasing),
  - udziały kapitałowe (akcje i udziały w spółkach),
  - fundusze własne inwestorów,
  - dotacje (tzw. granty) i subwencje właściwe,
  - zagraniczna pomoc finansowa udzielana poprzez fundacje i programy pomocowe.

W nowej perspektywie finansowej, tj. w latach 2014 – 2020, działania związane z ochroną środowiska współfinansowane będą mogły być ze środków:

- Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podkarpackiego na lata 2007 – 2013, z perspektywą na lata 2014-2020,
- Programów Operacyjnych opracowywanych na poziomie krajowym, z których najważniejszy dla realizacji celów ekologicznych to „Infrastruktura i Środowisko" oraz „Innowacyjna Gospodarka" (m.in. dofinansowanie projektów środowiskowych w przedsiębiorstwach związanych m.in. ze zmniejszeniem wodochłonności, materiałochłonności i energochłonności) i „Kapitał Ludzki" (m.in. podnoszenie kwalifikacji administracji i służb odpowiedzialnych za ochronę środowiska oraz szkolenia związane z edukacją ekologiczną);
- programu Europejskiej Współpracy Terytorialnej oraz Europejskiego Instrumentu Sąsiedztwa i Partnerstwa (dotyczy zewnętrznych granic UE): Program Polska – Słowacja (dofinansowanie ze środków EFR ma przekroczyć 85 ml euro),
- Program dla Europy Środkowej [ang. akronim CEP], Program Współpracy Międzyregionalnej INTERREG IV C, Program Polska – Białoruś – Ukraina (z budżetem ponad 186 mln euro).

Program Operacyjny "Infrastruktura i Środowisko"

„Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko" koncentruje się na działaniach o charakterze strategicznym i ponadregionalnym. Ponad 66% wydatków będzie przeznaczonych na realizację celów Strategii Lizbońskiej.

W ramach Programu realizowanych będzie 15 osi priorytetowych, w tym 7 dotyczących środowiska tj.:

- Gospodarka wodno – ściekowa,
- Gospodarka odpadami i ochrona powierzchni ziemi,
- Zarządzanie zasobami i przeciwdziałanie zagrożeniom środowiska,
- Przedsięwzięcia dostosowujące przedsiębiorstwa do wymogów ochrony środowiska,
- Ochrona przyrody i kształtowanie postaw ekologicznych,
- Transport przyjazny środowisku,
- Infrastruktura energetyczna przyjazna środowisku i efektywność energetyczna.

Na realizację Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko na lata 2007 – 2013 z perspektywą na lata 2014-2020, zostanie przeznaczonych ponad 36 mld Euro. Ze środków Unii Europejskiej będzie pochodziło 27 848,3 mln Euro (w tym ze środków Funduszu Spójności – 21 511,06 mln euro (77 %) oraz Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego – 6 337,2 mln euro (23 %)).

Na mocy porozumień, WFOŚiGW będą pełnić rolę Instytucji Wdrażających dla projektów realizowanych w ramach Osi Priorytetowej I: Gospodarka wodno – ściekowa, oraz Osi Priorytetowej II: Gospodarka Odpadami i Ochrona Powierzchni Ziemi, których wartość nie przekracza 25 mln euro.

Regionalny Program Operacyjny Województwa Podkarpackiego na lata 2007 – 2013 z perspektywą na lata 2014-2020

RPO WP to jeden z najistotniejszych dokumentów w oparciu, o który realizowane będą przedsięwzięcia ochrony środowiska o znaczeniu regionalnym i ponadlokalnym. Zaangażowane będą środki Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w wysokości 1 136,3 mln euro, z tego ok. 18 % na realizację Osi Priorytetowej IV „Ochrona środowiska i zapobieganie zagrożeniom”.

Wielkość środków przewidzianych na realizację tej osi priorytetowej została oszacowana na poziomie 200 524 910 euro, z tego 170 446 174 euro pochodzić będzie z wkładu wspólnotowego, a 30 078 736 euro z krajowych środków publicznych.

Inne źródła finansowania

Wśród możliwych do zastosowania innych źródeł finansowania można wskazać:

- opłaty produktowe - opłaty nakładane na produkty obciążające środowisko, np. opakowania, baterie, świetlówki. Wpływy z tego tytułu, trafiające do budżetu państwa, będą przeznaczane na wspomaganie i dofinansowanie systemu recyklingu (Ustawa o opakowaniach i odpadach opakowaniowych z dnia 11.05.2001 r. – weszła z dniem 1.01.2002 r.);
- depozyty ekologiczne - obciążenia nakładane na przedsiębiorstwa, realizujące inwestycje, które mogą szczególnie szkodliwie oddziaływać na środowisko.

Efektywność Programu w dużej mierze uzależniona jest od społecznej akceptacji działań związanych z obowiązkiem ochrony środowiska i aktywnym działaniem społeczności zwłaszcza lokalnych Niezbędne będą więc działania na rzecz łagodzenia konfliktów m.in. związanych z rozwojem inwestycyjnym. Narzędzia dla usprawnienia współpracy i budowania partnerstwa, tzw. “uczenie się poprzez działanie” to przede wszystkim:

- działania samorządów w zakresie dokształcania się i systemów szkoleń, interdyscyplinarnego modelu pracy, współpracy i partnerstwa w systemach sieciowych,
- budowanie powiązań władz samorządowych ze społeczeństwem.

6. ZARZĄDZANIE PROGRAMEM

6.1. Instrumenty realizacji programu

Organem odpowiedzialnym za wdrażanie i koordynację działań określonych w Programie jest Urząd Miasta Dynów. Program realizowany będzie przez wszystkie jednostki odpowiedzialne za ochronę środowiska w gminie, w oparciu o aktualne dostępne instrumenty:

- prawne,
- ekonomiczne,
- organizacyjne,
- edukacyjno – informacyjne.

6.6.1. Instrumenty prawne

Do instrumentów prawnych zgodnie z kompetencjami organów zarządzających programem i współrealizujących go wyższego i niższego szczebla, należą w szczególności decyzje, pozwolenia i postanowienia:

- decyzje reglamentacyjne – pozwolenia: zintegrowane, na wprowadzanie gazów lub pyłów do powietrza, emitowanie hałasu do środowiska, emitowanie pól elektromagnetycznych, wytwarzanie odpadów, wprowadzanie ścieków do wód lub do ziemi,
- zezwolenia na gospodarowanie odpadami,
- pozwolenia wodno - prawne na szczególne korzystanie z wód, wykonywanie urządzeń wodnych, wykonywanie innych czynności i robót, budowli, które mają znaczenie w gospodarowaniu wodami lub w korzystaniu z wód,
- zezwolenia – koncesje wydane na podstawie *Prawa geologicznego i górniczego*,

- uzgadnianie w zakresie przestrzegania standardów ekologicznych decyzji o warunkach zabudowy oraz o pozwoleniu na budowę, rozbiórkę obiektu budowlanego, decyzji o pozwoleniu na zmianę sposobu użytkowania obiektu budowlanego lub jego części przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko,
- cofnięcie lub ograniczenie zezwolenia lub pozwolenia na korzystanie ze środowiska,
- decyzje naprawcze dotyczące zakresu i sposobu usunięcia przez podmiot korzystający ze środowiska przyczyn negatywnego oddziaływania na środowisko i przywrócenia środowiska do stanu właściwego oraz zobowiązujące do usunięcia uchybień,
- zgody na przeznaczenie gruntów rolnych na cele nierolnicze,
- decyzje stanowiące ochronę cennych obiektów przyrodniczych,
- opłaty za korzystanie ze środowiska,
- administracyjne kary pieniężne,
- decyzje zezwalające na usuwanie drzew i krzewów,
- programy dostosowawcze dotyczące przywracania standardów jakości środowiska do stanu właściwego,
- decyzje wstrzymujące oddanie do użytku instalacji lub obiektu, a także wstrzymujące użytkowanie instalacji lub obiektu,
- decyzje o zakazie produkcji, importu, wprowadzania do obrotu,
- akty prawa miejscowego w postaci rozporządzeń wojewody i uchwał samorządów terytorialnych określające sposoby użytkowania terenów i porządkujące funkcje istniejące i przyszłe zagospodarowanie (np. miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego),
- inne programy i plany mające charakter dokumentów strategicznych, lecz nie tworzących prawa lokalnego.

Wykorzystanie uprawnień organów do zarządzania programem wiąże się m.in. z zastosowaniem w pełnym wymiarze procedur wspomagających procesy decyzyjne.

Chodzi tu o wdrożenie w praktyce decyzyjnej Dyrektyw 85/337/EWG i 97/11/WE dotyczących sporządzania ocen oddziaływania na środowisko (OOŚ) oraz Konwencji z Aarhus o dostępie do informacji, udziale społeczeństwa w podejmowaniu decyzji dostępie do sprawiedliwości w sprawach dotyczących środowiska (Dz. U. 2003, Nr 78, poz. 706).

Nadanie w warunkach polskich właściwego znaczenia oceny oddziaływania na środowisko jako procedury istotnie wspomagającej decyzje, które niejednokrotnie mogą stanowić dylematy wymaga w szczególności:

- pełnej znajomości – przez pracowników organów uprawnionych do stosowania OOŚ – zasad i wytycznych obowiązujących w tej procedurze opartych na wykładni aktów międzynarodowych, konwencji i dobrej praktyce w tej dziedzinie z innych krajów,
- formułowania, w wydawanym przez organ postanowieniu, zakresu przyszłego raportu OOŚ w dostosowaniu do problemów środowiskowych, jakie może tworzyć realizacja zamierzenia inwestycyjnego w danych warunkach, jak również ustalania w tych postanowieniach metod oceny i wariantów przedsięwzięcia w nawiązaniu do właściwości inwestycji i warunków środowiska,
- rozszerzania wymagań opracowania raportu OOŚ na wszelkie dokumenty strategiczne, które mogą znacząco wpływać na środowisko, zgodnie z zaleceniami Dyrektywy 2001/42/WE w sprawie „strategicznych ocen oddziaływania na środowisko”,
- prowadzenia przez organ – zintegrowanego procesu decyzyjnego w odniesieniu do wszystkich przedsięwzięć mających znaczenie dla rozwoju zrównoważonego miasta – wykorzystując do tego celu procedurę OOŚ i włączając do wymagań zakresu przyszłego raportu także kryteria społeczne i gospodarcze, które rozpatrywane łącznie z kryteriami przyrodniczymi mogłyby stanowić dla decydenta postawę do przyszłych rozstrzygnięć.

Podkreślić należy, że wykorzystanie procedury OOŚ umożliwia organowi w postanowieniu o zakresie raportu OOŚ postawienia warunków zbadania wszystkich skutków istotnych dla realizacji POŚ jakie mogą być wywołane zarówno przez inwestycję wchodzącą w jej zakres jak też podejmowaną z mocy innych aktów prawa np. miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego.

Wśród innych, nowych instrumentów prawnych szczególne znaczenie posiadać będą procedury udzielania pozwoleń zintegrowanych wprowadzone zgodnie z Dyrektywą Rady 96/61/WE, tzw. IPPC – w sprawie zintegrowanego zapobiegania i ograniczania zanieczyszczeń. Obowiązkiem posiadania tych pozwoleń objęte są podmioty gospodarcze posiadające instalacje mogące powodować znaczne zanieczyszczenie poszczególnych elementów przyrodniczych albo środowiska jako całości.

Pozwolenia zintegrowane udzielane będą podmiotom łącznie w zakresie wszystkich oddziaływań instalacji obejmujących: powietrze, wodę, powierzchnię ziemi, odpady stałe, hałas i pola elektromagnetyczne, stosownie do standardów, jakie odpowiadają najlepszym dostępnym technikom (BAT), uwzględniając w tym jednocześnie wymóg minimalizacji zużycia energii i surowców oraz zapobiegania awariom przemysłowym.

6.6.2. Instrumenty ekonomiczne

Do narzędzi tego rodzaju pozostających zasadniczo w rękach administracji szczebla krajowego, w tym Ministerstwa Finansów, należą:

- ekonomiczne instrumenty finansowo-rynkowe wpływające na zmiany zachowań podmiotów gospodarczych i społeczeństwa:
  - opłaty emisyjne,
  - kary,
  - podatki i ulgi podatkowe (w tym podatek węglowy na paliwa kopalne),

  - subsydia i kredyty preferencyjne,
  - transfery technologiczne;
- instrumenty rynkowe i wspomagające działania rynku:
  - handel emisjami,
  - „zielone” certyfikaty,
  - dobrowolne zobowiązania.

Obok już istniejących narzędzi, których rola i funkcja jest powszechna, zwrócić trzeba uwagę na nowe formy jak handel emisjami i zielone certyfikaty.

Pozytywne rezultaty programów pilotujących m.in. w Polsce dla rejonu Chorzowa wskazały, że racjonalny system handlu emisjami może ułatwić wypełnianie coraz ostrzejszych norm i standardów emisji.

Wprowadzenie systemu wymaga jednak zapewnienia tak dla przedsiębiorstw uczestniczących, jak i pozostającym poza systemem jednakowych warunków konkurencji, objęcia nim wszystkich znaczących źródeł emisji, efektywności ekonomicznej i skuteczności wdrożenia, co odsuwa w czasie realizację tego instrumentu w najbliższych latach.

„Zielone certyfikaty” to rozwiązania prorynkowe polegające na zobowiązaniu ilościowym wymuszania nabywania energii ze źródeł odnawialnych. Rozwiązania prawne dla przyszłego funkcjonowania tego instrumentu obowiązują już w Rozporządzeniu Ministra Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 30 maja 2003 roku o szczegółowym zakresie obowiązku zakupu energii elektrycznej i ciepła z odnawialnych źródeł energii... (Dz. U. Nr 104 poz. 971).

Oczekuje się, że dzięki popytowi na zielone certyfikaty nastąpi wzrost inwestycji, przyrost mocy i produkcji energii ze źródeł odnawialnych.

6.6.3. Instrumenty organizacyjne

Dobrowolne systemy zarządzania środowiskowego w przedsiębiorstwach i instytucjach.

Elementem ułatwiającym i korzystnie wpływającym na realizację RPOŚ są systemy zarządzania środowiskowego (SZŚ) dobrowolnie wdrażane przez podmioty gospodarcze i nieprodukcyjne jednostki (organizacje). Są to:

- Certyfikat ISO 14001 zgodny z normą PN-EN ISO 14001 uzyskiwany od akredytowanych jednostek certyfikujących, lecz niezależny od organów administracji rządowej,
- Eko – Zarządzanie i Audyt Wspólnoty – EMAS preferowany przez Rozporządzenie nr 761/2001, w którym promuje się doskonalenie systemów zarządzania zgodnych z normą ISO 14001, ale wykraczający istotnie poza obowiązki tego standardu,
- Ruch czystej produkcji, animowany przez Polskie Centrum Czystej Produkcji przy Politechnice Śląskiej i stowarzyszenia działające przy NOT i GIG, w którym uczestniczy ponad 600 przedsiębiorstw realizując wymaganie ukierunkowane na poprawę wskaźników energo- i materiałochłonności,
- Program „Odpowiedzialność i Troska" obejmujący duże przedsiębiorstwa chemiczne kraju i animowany przez Polską Izbę Przemysłu Chemicznego,
- Eko-Znak – Komitet działający przy Polskim Centrum Badań i Certyfikacji opracowujący kryteria oceny wyrobów, na podstawie których wystawiane są certyfikaty,
- System HACCP – obejmujący zarządzanie bezpieczeństwem w zakładach przemysłu spożywczego.

Koncepcja SZŚ zakłada taką przebudowę zasad oraz procedur zarządzania procesami wytwórczymi lub świadczeniem usług, a w przypadku EMAS w ogóle zasad funkcjonowania danej organizacji, aby związane z tym oddziaływania na środowisko były precyzyjnie identyfikowane oraz eliminowane, a jeżeli jest to

niemożliwe, systematycznie ograniczane i kontrolowane w sposób zintegrowany z podstawowymi celami działalności. Wymaga to ustanowienia i praktycznego wdrożenia procedur identyfikacji aspektów środowiskowych, planowania strategicznego i operacyjnego oraz monitorowania działalności (systemowe audyty wewnętrzne i zewnętrzne, śledzenie oddziaływań i ich skutków, ocena realizacji planów i osiągania celów) i przepływu informacji, a także innych pomocniczych procedur i instrukcji, służących sprawnemu funkcjonowaniu SZŚ.

Podstawowym wymaganiem SZŚ jest osiąganie systematycznego zmniejszania wpływów na środowisko w drodze zintegrowanego procesu decyzyjnego łączącego ochronę środowiska z systemem zarządzania przedsiębiorstwem.

Wdrożenie systemu EMAS jest zarówno celem polityki ekologicznej zawartej w II PEP, jak i narzędziem ułatwiającym administrowanie i zarządzanie środowiskiem w przedsiębiorstwach (jednostkach organizacyjnych). Zgodnie z jego zapisami, w systemie mogą uczestniczyć nie tylko jednostki gospodarcze czy przemysłowe, ale także inne jednostki, w tym organy administracji, placówki edukacyjne, usługowe itp., o ile oddziaływują one w jakikolwiek sposób, bezpośredni lub pośredni, na środowisko.

W ramach tego systemu organem upoważnionym do rejestracji będzie wojewódzki wydział ochrony środowiska, co wymaga wprowadzenia stosownych zmian w ustawie – *Prawo ochrony środowiska*.

Do systemu EMAS w pierwszym rzędzie należy zachęcać przedsiębiorstwa o szczególnym, potencjalnym wpływie na środowisko – podlegające wymaganiom Dyrektywy IPPC, posiadające certyfikat ISO 14001, a także władze środowiskowe wyższych szczebli zarządzania.

Inne

Narzędziami znacznie podnoszącymi efektywność realizacji polityki ekologicznej będzie w przyszłości prowadzenie zintegrowanych rejestrów uwalniania i transferu zanieczyszczeń (PRTR), umożliwiających raportowanie w oparciu o bazy danych wszelkich informacji środowiskowych włączając w to opłaty, system raportów o awariach przemysłowych i eksploatacji instalacji.
Do czasu uruchomienia tego systemu konieczna jest realizacja wojewódzkiego POŚ i powiatowych programów przy maksymalnie jawnym gromadzeniu informacji przez prowadzące organy i pełnej wymiany tych danych. Istotnym elementem jest zapewnienie m.in. skuteczności w egzekwowaniu zbierania opłat i kar m.in. przez zintensyfikowanie współpracy instytucjonalnej pomiędzy administracją samorządową i państwową.

6.6.4. Instrumenty edukacyjno – informacyjne

Operatywność zarządzających programem w zakresie stosowania tych narzędzi stanowi jeden z podstawowych warunków powodzenia realizacji polityki ekologicznej w obszarze objętym programem.

Instrumenty te obejmują:

- upowszechnianie ustaleń POŚ wśród pracowników organów samorządowych realizujących program,
- system szkolenia i dokształcania w zakresie ochrony środowiska,
- integrację działań na rzecz realizacji POŚ pomiędzy różnymi szczeblami zarządzania,
- aktywne formy powiązań władz samorządowych ze społecznością i mediami przez promocję POŚ i PGO na tle polityki ekologicznej kraju i regionu prowadzoną np. w szkołach, organizację konferencji związanych z wykonywanym programem i upowszechniające

wskazane zmiany zachowań przedsiębiorstw i społeczności sprzyjające realizacji zasad zrównoważonego rozwoju,

- stałe zwiększanie informacji udostępnianej w sieci Internet w drodze; rozbudowy i aktualizacji zasobów informacyjnych, wymiany informacji pocztą elektroniczną, udostępniania i konsultowania projektów i dokumentów m.in. weryfikowanego w 2012 r. Programu.

Zagadnienia edukacyjno-informacyjne zostały włączone do podstawowej części Programu ochrony środowiska w postaci jego celów szczegółowych. Cenny udział społeczeństwa w działalności organów zarządzających ochroną środowiska i w procesach decyzyjnych będzie ulegał rozszerzaniu.

Konwencja o dostępie do informacji, udziale społeczeństwa w podejmowaniu decyzji oraz o dostępie do sprawiedliwości w sprawach dotyczących środowiska podpisana w 1999 r. w Aarhus została ratyfikowana przez Polskę, a jej tekst został ogłoszony w Dz. U. Nr 78 z 2003 r. Oznacza to, że stanowi ona część krajowego porządku prawnego i powinna być bezpośrednio stosowana.

6.2. Kontrola realizacji programu

Kontrola wdrażania Programu i ocena jego realizacji prowadzona będzie przez monitoring:

- środowiska w zakresie stanu środowiska, gromadzenie i przetwarzanie informacji o środowisku i jego ochronie;
- wdrażania i realizacji Programu – dotyczyć będzie określania stopnia realizacji przyjętych celów, oceny realizacji programów i projektów inwestycyjnych oraz określenie stopnia rozbieżności pomiędzy przyjętymi celami i działaniami, z określeniem przyczyn tych rozbieżności.

- skutków realizacji Programu – realizowany przez ocenę poprawy jakości środowiska, aktywności i reakcji społeczeństwa, kontrolę i ocenę wskaźników dotyczących stopnia poprawy jakości środowiska wg dziedzin, stopnia zużywanej energii, materiałów, wody i wytwarzanych odpadów w przeliczeniu na mieszkańca.

Warunkiem realizacji Programu będzie przede wszystkim współpraca pomiędzy partnerami różnych szczebli decyzyjnych i środowisk odpowiedzialnych za stan środowiska w powiecie rzeszowskim, do którego przynależy Gmina Miejska Dynów. Duży wpływ na realizację Programu będzie miała dynamika rozwoju i zmian w strefie gospodarczej, przestrzennej oraz społecznej. Ocena powyższych uwarunkowań będzie służyła do weryfikacji przyjętych założeń, celów i sposobów ich realizacji oraz ustalonych priorytetów.

Na poziomie gminnym Program realizowany będzie przez Burmistrza Miasta Dynowa. Na tym poziomie nastąpi lokalizacja przedsięwzięć ochrony środowiska.

Również przedsiębiorstwa i podmioty gospodarcze, przypisane do konkretnej gminy, w znacznej części będą finansowały zadania związane z wprowadzeniem systemów zarządzania środowiskiem na poziomie przedsiębiorstw, najlepszych dostępnych technologii, ograniczeniem odpadowości, materiałochłonności, energochłonności i zmniejszeniem zużycia wody. Na poziomie gminnym realizowane będą zadania dotyczące ochrony zasobów wód podziemnych, głównie na terenach deficytowych.

SPIS WYKRESÓW I TABEL

Spis wykresów

Wykres 1: *Struktura ludności wg płci i wieku.*
Wykres 2: *Liczba podmiotów gospodarki narodowej w Dynowie w latach 2005-2010.*
Wykres 3: *Podmioty gospodarcze zarejestrowane w rejestrze REGON w Dynowie wg wybranych sekcji w 2009r.*
Wykres 4: *Użytkowanie gruntów w Dynowie.*

Spis tabel

Tabela 1: *Podział administracyjny powiatu rzeszowskiego ziemskiego (stan na 31.12.2010r.).*
Tabela 2: *Liczba ludności, struktura wg płci i wieku (stan na 31.12.2010r.).*
Tabela 3: *Zasoby mieszkaniowe w Dynowie (stan na 31.12.2010r.).*
Tabela 4: *Zasoby mieszkaniowe wg form własności w Dynowie (stan na 31.12.2010r.).*
Tabela 5: *Podmioty gospodarcze zarejestrowane w systemie REGON w Gminie Miejskiej Dynów w latach 2005-2010.*
Tabela 6: *Systematyka indywidualnych gospodarstw wg użytku (Powszechny Spis Rolny 2010r.).*
Tabela 7: *Sieć dróg miasta Dynów.*
Tabela 8: *Punkt pomiarowo – kontrolny monitoringu jakości wód rzeki San przepływającej przez miasto Dynów (dane z 2009r.).*
Tabela 9: *Zestawienie źródeł zanieczyszczeń wód Sanu powyżej Dynowa.*
Tabela 10: *Stan czystości rzeki San w Dynowie (dane z 2009r.).*
Tabela 11: *Klasyfikacja pod względem zanieczyszczeń powietrza wg kryterium ochrony zdrowia i ochrony roślin.*

LITERATURA

Przepisy prawne:

1. Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. - Prawo budowlane (tj. Dz. U. Nr 106 z 2000r. poz.1126 z późn. zm.),
2. Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o zmianie ustawy Prawo budowlane oraz o zmianie innych ustaw (Dz. U. Nr 80 poz. 718),
3. Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. o zagospodarowaniu przestrzennym (tj. Dz. U. Nr 15 z 1999r. poz.135),
4. Ustawa z dnia 2 kwietnia 1994 r. – Prawo geologiczne i górnicze (Dz. U. Nr 27, poz. 96 z późn. zm.),
5. Ustawa z dnia 13 września 1996 r. o utrzymaniu czystości i porządku w gminach (Dz. U. Nr 132, poz. 622 z późn. zm.),
6. Ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. o zmianie ustawy Prawo geologiczne i górnicze (Dz. U. Nr 110, poz. 1190),
7. Ustawa z dnia 18 lipca 2001 r. - Prawo wodne (Dz. U. Nr 115, poz. 1229 z późn. zm.),
8. Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (Dz. U. Nr 62, poz. 627 z późn. zm.),
9. Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. o odpadach (Dz. U. Nr 62, poz. 628 z późn. zm.),
10. Ustawa z dnia 3 lutego 1995 r. o ochronie gruntów rolnych i leśnych (Dz. U. Nr 11, poz. 84),
11. Uchwała Rady Ministrów nr 219 z dnia 29 października 2002 r. w sprawie krajowego planu gospodarki odpadami (M.P. Nr 11, poz. 159),
12. Obwieszczenie Ministra Środowiska w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy o ochronie przyrody (Dz. U. z 2001 r. Nr 99 poz. 1079),
13. Ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. o wprowadzeniu ustawy – Prawo ochrony środowiska, ustawy o odpadach oraz o zmianie niektórych ustaw (Dz. U. Nr 100, poz. 1085 z późn. zm.),

14. Ustawa z dnia 11 maja 2001 r. o obowiązkach przedsiębiorców w zakresie gospodarowania niektórymi odpadami oraz o opłacie produktowej i opłacie depozytowej (Dz. U. z 2001 r. Nr 63 poz. 639 z późn. zm.),
15. Rozporządzenie Ministra Gospodarki z dnia 29 stycznia 2002 r. w sprawie rodzajów odpadów innych niż niebezpieczne oraz rodzajów instalacji i urządzeń, w których dopuszcza się ich termiczne przekształcanie (Dz. U. Nr 18, poz. 176),
16. Rozporządzenie Ministra Gospodarki z dnia 21 marca 2002 r. w sprawie wymagań dotyczących prowadzenia procesu termicznego przekształcania odpadów (Dz. U. Nr 37, poz. 339),
17. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 9 października 2001 r. w sprawie opłat za korzystanie ze środowiska (Dz. U. Nr 130, poz. 1453 z późn. zm.),
18. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 24 września 2002 r. w sprawie określenia rodzajów przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko oraz szczegółowych kryteriów związanych z kwalifikowaniem przedsięwzięć do sporządzenia raportu o oddziaływaniu na środowisko (Dz. U. Nr 179, poz. 1490),
19. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 9 kwietnia 2003 r. w sprawie sporządzania planów gospodarki odpadami (Dz. U. Nr 66 poz. 620),
20. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 24 marca 2003 r. w sprawie szczegółowych wymagań dotyczących lokalizacji, budowy, eksploatacji i zamknięcia, jakim powinny odpowiadać poszczególne typy składowisk odpadów (Dz. U. z 2003 r. Nr 61 poz. 549).

Wykaz piśmiennictwa:

1. *„Gospodarka odpadami w województwie podkarpackim”*, BMŚ Rzeszów 2001,
2. *„Ochrona środowiska 2002”*, GUS Warszawa 2002,
3. *„Ocena stanu wód w jednolitych częściach wód rzecznych w 2009 roku”*, WIOŚ Rzeszów 2010,
4. *„Roczna ocena jakości powietrza w województwie podkarpackim. Raport za rok 2010”*, WIOŚ Rzeszów 2011.

Materiały źródłowe:

1. *„Polityka ekologiczna państwa w latach 2009-2012 z perspektywą do roku 2016”*,
2. *„Program Ochrony Środowiska Województwa Podkarpackiego na lata 2007-2010 z uwzględnieniem perspektywy na lata 2011-2014”*,
3. *„Plan gospodarki odpadami dla województwa podkarpackiego”*,
4. *„Strategia Rozwoju Powiatu Rzeszowskiego do 2015 roku”*,
5. *„Strategia Rozwoju Miasta Dynów na lata 2007-2013”*,
6. *„Program Ochrony Środowiska Miasta Dynów”*, Dynów 2004,
7. *„Program segregacji odpadów komunalnych dla Miasta Dynów woj. podkarpackie na lata 2003 - 2023”*, Z. Grabowski, A. Generowicz,
8. *„Program ochrony środowiska w zakresie gospodarki odpadami komunalnymi dla miasta Dynów”*,
9. Materiały własne Urzędu Miasta w Dynowie,
10. Materiały informacyjne Głównego Urzędu Statystycznego.